

Univerzita Palackého v Olomouci

Katedra Historie

Bakalářská práce

VNÍMÁNÍ ÚTOKU NA PEARL HARBOR

V ČESKÉ SPOLEČNOSTI

Kristýna Halgašová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Olomouc 2016

Já, níže podepsaná, prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 24. dubna 2016

Obsah

Úvod	4
1 Prezentace české společnosti v období Protektorátu	7
1.1 Situace českého tisku	7
1.2 Šíření německé propagandy	10
1.3 Dostupnost informací ze zahraničí - rozhlasové vysílání	12
1.4 Americko-německé vztahy před vypuknutím 2. světové války	18
1.5 Charakteristika vybraných periodik Moravská orlice, Venkov, Lidové noviny	19
2 Charakteristika útoku na Pearl Harbor	21
2.1 Krize japonsko-amerických vztahů před útokem na Pearl Harbor	21
2.2 Útok na Pearl Harbor.....	27
2.3 Vyostření americko-německých vztahů před útokem na Pearl Harbor.....	30
3 Charakteristika útoku na Pearl Harbor v českých médiích	32
3.1 Vnímání situace před útokem na Pearl Harbor českou společností	32
3.2 Prezentace útoku a následné události v denním tisku	37
3.3 Reakce českého tisku v následujících týdnech po útoku	41
Závěr	45
Seznam pramenů a literatury	47
Resumé	53
Přílohy	54

ÚVOD

O druhé světové válce a Pearl Harboru již bylo napsáno mnoho publikací, tudíž není mým záměrem se podrobně rozepisovat o tehdejší situaci. Primárním cílem mojí bakalářské práce je objasnit, jak důležitou roli hrálo pro české obyvatelstvo vysílání zahraničního rozhlasu a jaké zprávy se přes tehdejší německou cenzuru dostávaly k novinářům, kteří je poté prezentovali české společnosti.

Zachycení reakcí na situace v Pacifiku, odehrávající se několik týdnů před útokem a bezprostředně po útoku, prostřednictvím českého tisku a popis skutečných událostí. Hlavní myšlenkou tedy je, zaměřit se na vybraná česká periodika na konci třicátých a na počátku čtyřicátých let, v souvislosti s německou propagandou a cenzurou, která v této době na našem území panovala. Zároveň je cílem mojí práce na základě odborné literatury rozebrat, jak se situace odehrávala ve skutečnosti a jak ji vnímala česká společnost.

14. března 1939 slovenský sněm odhlasoval odtržení Slovenska a vyhlásil samostatný Slovenský štát, jehož prezidentem se stal Jozef Tiso.¹ Ještě téhož dne začali vést představitelé Říše diskuse s prezidentem Háchou, jejichž výsledkem bylo podepsání dokumentu o „převzetí ochrany nad českými zeměmi“.² 15. března 1939 německá armáda začala s násilnou okupací českých zemí. Následně, 16. března došlo k vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. Tento stav trval až do konce války. Tímto dnem byla oficiálně potvrzena německá moc na našem území. Hlavním cílem Hitlerovy národnostní politiky bylo okupovaný prostor Čech a Moravy vysídlit a následně germanizovat. Po celé období druhé světové války byly české země pod diktátem Říše, odkud byly centrálně řízeny veškeré záležitosti.³ Jednou z mála věcí, která

¹ POPELÍNSKÝ, Lubomír: *Vzpomínky z Protektorátu*. Praha 2012, s. 37.

² SCHELLE, Karel – HORÁKOVÁ, Monika – SALÁK, Pavel – TAUCHEN, Jaromír: *Protektorát Čechy a Morava – jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin: (vybrané problémy)*. Ostrava 2010, s. 39.

³ BRANDES, Detlef: *Germanizovat a vysídlit: nacistická národnostní politika v českých zemích*. Praha 2015, s. 12.

zůstala v českých zemích zachována, byl právní řád, pokud ovšem nebyl v rozporu s požadavky Říše.⁴

Pro české obyvatelstvo to byla obrovská rána, kterou nikdo neočekával, ale zvláště špatně tuhle situaci nesli vojáci, kteří byli ochotni bránit republiku vlastním životem. Důkazem toho je ohlas jednoho z vojáků: „Časně ráno patnáctého března 1939, ještě před budíčkem, otevřel dozorčí roty dveře naší místnosti a zařval: „Vstávejte, prohráli jsme republiku, přijedou Němci!“ Všichni jsme byli okamžitě na nohou. Co se vlastně děje? Honem, honem se ustrojít a vzít pušky“.⁵

Jednou z mnoha oblastí, kde Němci diktovali podmínky, byl také tisk, který byl v tehdejší době nejrozšířenějším nástrojem propagandy. Se zavedením přísné cenzury byla většina novin nucena své vydávání ukončit. Ty, co přesto zůstaly, mohly jen omezeně vyjadřovat vlastní názory a svoboda slova tak prakticky vymizela.⁶ V období druhé světové války se kromě novin stalo mocným nástrojem propagandy i rozhlasové vysílání. Všechny válčící státy za tímto účelem postupně používaly rozhlas při vysílání do zahraničí.⁷ Neoddělitelnou součástí německé válečné propagandy byly kromě novin, rozhlasu, filmů, filmových týdeníků a fotografií také plakáty.⁸

Jen pár měsíců po těchto událostech vypukla válka. Jako o světové válce o ní ale můžeme skutečně mluvit až od 7. prosince 1941. Po neúspěšných diplomatických jednáních o válce na Dálném východě mezi Spojenými státy a Japonským císařstvím se stále častěji spekovalo o tom, že mezi těmito mocnostmi dojde ke střetu. Ovšem s takovými následky, jaké přinesl japonský útok na americkou tichomořskou flotilu Pearl

⁴ SCHELLE, Karel – HORÁKOVÁ, Monika – SALÁK, Pavel – TAUCHEN, Jaromír: *Protektorát Čechy a Morava – jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin: (vybrané problémy)*. Ostrava 2010, s. 39.

⁵ POPELÍNSKÝ, Lubomír: *Vzpomínky z Protektorátu*. Praha 2012, s. 37.

⁶ KONČELÍK, Jakub - KÖPPLOVÁ, Barbara - KRYŠPÍNOVÁ, Jitka: *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Praha 2003, s. 19.

⁷ ARTĚMOV, Vladimír – SEMJONOV, Vladimír: *Na vlnách BBC: Historie. Aparát. Metody rozhlasové propagandy*. Praha 1983, s. 20.

⁸ MCQUAIL, Denis: *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha 2009, s. 21.

Harbor, v té době jistě nikdo nepočítal. Konflikt rychle obletěl celý svět a výjimkou nebyly ani české země. Samozřejmě se ihned dostal do popředí zájmu českých protektorátních novin, z nichž se podrobněji budu zabývat články z deníků: Moravská orlice, Venkov a Lidové noviny.

1 PREZENTACE ČESKÉ SPOLEČNOSTI V OBDOBÍ PROTEKTORÁTU

1.1 Situace českého tisku

Po vyhlášení Protektorátu nám byla formálně ponechána vláda v čele s prezidentem Emilem Háchou, jemuž Hitler přislíbil vlastní autonomii a částečně národní svobodu za předpokladu, že při vstupu německých vojsk nebude kladen odpor. Na stejnou úroveň byl dosazen říšský protektor Konstantin von Neurath, který měl za úkol ochraňovat zájmy Říše. Na konci března 1939 byla na území Protektorátu založena strana Národního souručenství, která se následně stala jedinou fungující politickou stranou. Do jejího vedení byl dosazen Emil Hácha.⁹

Protektorát měl pro Německo velký význam zejména v oblasti zbrojního průmyslu. Germanizační proces v Čechách však musel být realizován obezřetněji než třeba v Polsku, protože zde bylo zvýšené riziko sabotáží a odporu domácího obyvatelstva, které by narušovalo výrobní proces. Opatření, týkající se většího rozsahu, tak byla prováděna v částečném utajení, především restrikcemi v českém školství, „rasovým hodnocením“ českého národa, nebo vyvlastňováním půdy za účelem rozšíření vojenských územních prostor. „Rasové hodnocení“ mělo za cíl rozdělit obyvatelstvo vhodné k asimilaci s německým národem, což tvořila většina a ty méně vhodné měli být po válce přesunuti na východ.¹⁰

Po kulturní stránce měli být Češi postupně zbavováni všech národních kulturních znaků, k čemuž měla sloužit povinná výuka ve dvou jazycích (s upřednostněním němčiny), výrazné zredukování středních škol a zavření českých vysokých škol. U německých vysokých škol v Brně a v Praze došlo ke sloučení v jediný „nacionálně socialistický ústav“. Tento ústav měl sloužit především studentům árijského

⁹ BRANDES, Detlef: *Germanizovat a vysídlit: nacistická národnostní politika v českých zemích*. Praha 2015, s. 13.

¹⁰ BRANDES, Detlef: *Germanizovat a vysídlit: nacistická národnostní politika v českých zemích*. Praha 2015, s. 20.

původu přicházejících z jihovýchodu, nikoliv pouze z Říše. Dalším předpokladem bylo, že česká inteligence se bude postupně ztrácet a většina obyvatelstva bude vyučena v dělnických profesích, aby byla co nejvíce prospěšná Říši.¹¹

Obsah protektorátního tisku byl jasně vymezován přísnými německými předpisy, jejichž nedodržování vedlo k různým postihům. Tresty nepostihovaly pouze redakce novin, ale ve velké míře také samotné novináře. Někteří z nich těchto předpisů nedbali a rozhodli se psát otevřeně, tedy protiněmecky. Na druhé straně se mezi českým obyvatelstvem našli i jedinci, kterým nastalá situace vyhovovala a pomohla jim v kariérním postupu. Tito aktivisté většinou zaujímali přední místa v protektorátních redakcích.¹²

Od prosince 1938 zajišťoval dohled nad tiskem tiskový odbor předsednictvím ministerské rady. Cenzurním orgánem bylo Ústředí tiskové dozorcí služby, které usměřňovalo český tisk přímo v jednotlivých redakcích, skrze své úředníky. Stejný systém zůstal zachován i po vyhlášení Protektorátu, ale s tím rozdílem, že nyní celý systém spadl pod správu německých orgánů. 17. března 1939 byla zřízena v Praze prozatímní německá služebna pro tisk. Od dubna 1939 přešly veškeré tiskové záležitosti pod správu Gruppe Presse (skupina Tisk), která byla přímo podřízena oddělení Úřadu říšského protektora. Vedoucím Gruppe Presse se od 12. června 1939 stal Wolfgang Wolfram von Wolmar.¹³

V roce 1938 se německá populace v tehdejším Československu mohla pochlubit vydáváním poměrně rozsáhlého a strukturovaného tisku. Podle listu *Sudetendeutsches Jahrbuch* německý tisk vydával 203 novin (68 deníků a 135 jiných novin). Čechy 142, Morava a Slezsko 56 a Slovensko jen 5. Z výše uvedených údajů je patrné, že německé obyvatelstvo na našem území mělo hojně rozvinuté tiskařské vydavatelství. Většina

¹¹ BRANDES, Detlef: *Germanizovat a vysídlit: nacistická národnostní politika v českých zemích*. Praha 2015, s. 20.

¹² KONČELÍK, Jakub - KÖPPLOVÁ, Barbara - KRYŠPÍNOVÁ, Jitka: *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Praha 2003, s. 20.

¹³ KONČELÍK, Jakub - KÖPPLOVÁ, Barbara - KRYŠPÍNOVÁ, Jitka: *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Praha 2003, s. 21.

německého tisku na území Sudet po září 1938 zanikla, nebo se spojila s tiskem říšským. Po březnu 1939 zůstalo jen pár německých titulů.¹⁴

Jedním z posledních významných liberálních německých listů, který na počátku roku 1939 vycházel v Praze, byl Prager Tagblatt. Byl to list s jedním z nejvyšších nákladů (60-80 000 tisíc). Max Brod, tehdejší redaktor Prager Tagblattu od roku 1924, byl 27. února 1939 redakcí vyslán na Blízký Východ, aby tam působil jako dopisovatel pro Prager Tagblatt. V té době ještě netušil, že 4. dubna 1939 přestane list fungovat úplně a na jeho místo nastoupí redakce deníku Der Neue Tag.¹⁵

Původní zprávy z listopadu 1938 sice hovořily o tom, že hlavním deníkem zbývající německé menšiny se stane deník Bohemia, ale z toho nakonec sešlo, zejména z důvodu čtenářského zázemí deníku, které neodpovídalo potřebám SdP a NSDAP. Ačkoliv byl list vydáván v Praze, tak byl spíše určen pro širokou veřejnost v oblastech venkova. Druhým pádným důvodem byl fakt, že jeho čtenáři se nacházeli převážně v oblastech přičleněných k říši, kde měli lidé mít k dispozici hlavně říšské listy. Navíc v prosinci 1938 Bohemia zastavila své vydávání a do 15. března 1939 proběhla prakticky kompletní likvidace redakce, jak po stránce technické, tak ekonomické. Důsledkem toho se stal hlavní volbou právě Prager Tagblatt. Nově se připravující deník Der Neue Tag měl být ústředním tiskovým orgánem Němců v chystaném Protektorátu. Svou politikou měl zejména navázat na hlavní tiskový orgán SdP Die Zeit.¹⁶

Od této chvíle musel český tisk výrazně omezit zahraniční zpravodajství. Jediné zahraniční informace, které mohl prostřednictvím ČTK přijímat, byly zprávy německé agentury DNB, jež byly speciálně upravené pro potřeby Protektorátu. Na začátku Protektorátu

¹⁴ BERÁNKOVÁ, Milena. – MALEC, Karel.: *Přehled dějin české žurnalistiky do roku 1945 : stručný přehled*. Praha 1976, s. 48.

¹⁵ ZIMMERMANN, Volker: *Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety*. Praha 2001, s. 245.

¹⁶ ZIMMERMANN, Volker: *Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety*. Praha 2001, s. 246.

na našem území vycházelo přibližně 2 125 českých novin a časopisů. Během války muselo 1 887, z nich svoji činnost ukončit, ať už se jednalo o důvody politické nebo hospodářské.¹⁷

1.2 Šíření německé propagandy

Význam slova propaganda je převzatý z latinského termínu propagare, což znamená rozšiřovat, rozmnožovat. V původním významu se jedná o víru, která se má dále šířit. Hlavní myšlenkou propagandy je vyjádření záměrné a systematické snahy při formování představ, ovlivňování vůle, postojů, citů a chování lidí s cílem dosáhnout přesně takové reakce, jaká je propagandistou předem stanovená. Propaganda často usiluje o spojení činností jednotlivců a organizací se záměry institucí, státu nebo politické strany. Jedná se tedy o šíření idejí, názorů nebo kompletních ideologií přenesených na konkrétní situace a přesvědčování obyvatelstva, že toto je jediná přijatelná varianta. Signifikantním charakteristickým znakem propagandistické ideologie je dlouhodobost a ofenzivní pojetí.¹⁸

Propaganda byla jedním z nejdůležitějších pilířů státu zejména v zemích s totalitním režimem. Pro totalitní režimy je charakteristickým a nepostradatelným rysem absolutní vliv na média. Vedle cenzury je propaganda nejdůležitějším prostředkem při usměrňování a ovlivňování názorů větší skupiny lidí, dle potřeb vládnoucích stran.¹⁹ Totalitní země, včetně Německa, vyžadovaly úplnou kontrolu nad médii a zároveň se snažily o formování a vedení veřejné komunikace. Propaganda byla pravděpodobně nejdůležitější součástí celého vládního systému.²⁰

Nejmocnější propagandistickou zbraní byl vliv na smýšlení více lidí dohromady. Výsledky mediálních vlivů v novinách, rozhlase nebo na plakátech se nejvíce projevují v mínění nebo chování jednotlivců i celé společnosti jako uniformního celku. Některé

¹⁷ PASÁK, Tomáš: *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha 1980, s. 185.

¹⁸ MCQUAIL, Denis: *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha 2009, s. 32.

¹⁹ KAŠPAR, Lukáš: *Český hraný film a filmaři za protektorátu: propaganda, kolaborace, rezistence*. Praha 2007, s. 34.

²⁰ MCQUAIL, Denis: *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha 2009, s. 20.

se zabývaly povzbuzováním válečného úsilí a vyzývaly ke vstupu do války a jiné zase poukazovaly na hrdinství svých vojáků a zbabělost nepřátel. Společným ukazatelem všech těchto materiálů však byla jedna věc - touha po vítězství a zničení nepřítele.²¹

Nejvýznamnějším představitelem německé propagandy byl Joseph Goebbels, který se 11. března 1933 stal vůdcem a zároveň ministrem propagandy.²² Jak Goebbels, tak Hitler zastávali názor, že klíčovým faktorem celé ideologie, která vyhrává válku, je nenávisť k nepříteli. Podle Goebbelse tak nebylo hlavním cílem propagandy zesměšnění protivníků, ale spíše vytvoření jejich nejhrůznějšího obrazu, aby mínění obyvatelstva ke společnému nepříteli bylo totožné s míněním vládnoucích elit. Goebbels při prosazování propagandy nebyl zastáncem pouze vojenské síly, naopak se ve velké míře zasazoval o permanentní nasazení masivní propagandy, aby byl dech podněcována touha pro společnou německou věc.²³

11. září 1940 byla skupina 34 českých novinářů z Protektorátu vyslána na poznávací cestu po Říši a při té příležitosti přednesl v Berlíně Goebbels projev o „spolupráci v Nové Evropě“, kterou o dva dny později přinesl také český protektorátní tisk.²⁴ K důležitosti Goebbelsova projevu se 20. září 1940 vyjádřil také Wolfgang Wolfram von Wolmar slovy: „Navazuji na projev dr. Goebbelse k 34 českým kulturním pracovníkům, učiněný 11. září 1940. Je to nejdůležitější projev německé úřední osobnosti od projevu Vůdcova. V poslední době dr. Goebbels několikrát zjistil, že čeští novináři poukazují na to, že v Protektorátu od začátku války šlo všechno dobře, nikdo nedělal žádnou sabotáž, dělníci

²¹ MCQUAIL, Denis: *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha 2009, s. 21.

²² DUFFACK, J. J.: *Dr. Joseph Goebbels: poznání a propaganda: komentovaný překlad vybraných projevů*. Praha 2002, s. 82.

²³ REICHEL, Peter: *Svůdný klam Třetí říše: fascinující a násilná tvář fašismu*. Praha 2004, s. 79.

²⁴ DUFFACK, J. J.: *Dr. Joseph Goebbels: poznání a propaganda: komentovaný překlad vybraných projevů*. Praha 2002, s. 54.

a zemědělci pracovali, úředníci úřadovali apod. O takových důkazech pravé věrnosti říši, ažeríšské myšlení Čechů zakotvilo, má dr. Goebbels pochyby. To všechno nejsou takové důkazy. Kdo nebude pracovat, bude zavřen a ztratí existenci“.²⁵

Joseph Goebbels se stal pro celou nacistickou propagandu nepostradatelným činitelem. Narozdíl od Hitlera, který považoval propagandu spíše jako nástroj na očištění národní morálky a poté ji chtěl jako nepotřebnou odsunout stranou, Goebbels se snažil o nepřetržité prosazování propagandy. Stručně řečeno, bez Goebbelsových idejí a koncepcí nacistické ideologie a jejím následným šířením by se pravděpodobně propagandistická síť nedostala do své podoby.²⁶

1.3 Dostupnost informací ze zahraničí – rozhlasové vysílání

Obrovský význam mělo rozhlasové vysílání pro československý zahraniční odboj v Londýně, protože s jeho pomocí bylo možné navázat užší kontakt s vlastní a povzbudit tak okupované obyvatelstvo.²⁷ Rozhlasové zahraniční vysílání do Velké Británie bylo zajišťováno společností BBC. Pravidelné zahraniční vysílání bylo zahájeno 19. prosince 1932. Následující léta stanice BBC vysílala do zahraničí pouze v anglickém jazyce. Až v důsledku mezinárodního vývoje začala Británie vysílat i v dalších jazycích. Během války se vysílání rozšířilo na všechny hlavní evropské jazyky. V roce 1945 se stala BBC nejrozsáhlejší mezinárodní rozhlasovou stanicí, která vysílala ve více jak pětáctyřiceti světových jazycích. Od 6. září 1939 začala stanice poprvé vysílat také v českém jazyce, když ve vysílání přečetl sociální demokrat Josef Kosina prohlášení jednoho z představitelů

²⁵ KONČELÍK, Jakub - KÖPPLOVÁ, Barbara - KRYŠPÍNOVÁ, Jitka: *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Praha 2003, s. 181.

²⁶ REICHEL, Peter: *Svůdný klam Třetí říše: fascinující a násilná tvář fašismu*. Praha 2004, s. 80.

²⁷ ARTĚMOV, Vladimír – SEMJONOV, Vladimír: *Na vlnách BBC: Historie. Aparát. Metody rozhlasové propagandy*. Praha 1983, s. 20.

Labouristů - Arthura Greenwooda. Od 8. září již vysílala BBC pravidelné čtvrt hodinové relace v češtině.²⁸

19. září 1939 v BBC také poprvé promluvil Edvard Beneš.²⁹ České vysílání se brzy rozrostlo o další čtvrt hodinovou relaci. První byla zaměřená převážně na zpravodajství a druhá se skládala většinou z komentářů, přednášek a týdenních přehledů. Československé vysílání vzniklo až 31. prosince 1939. Koncem března 1940 byla přidána třetí relace, skládající se z repríz a zpravodajství z přednášek.³⁰ Na začátku války československý exil neměl téměř žádný vliv na strukturu londýnského vysílání, vše se odehrávalo výhradně pod záštitou BBC. Britové nasadili velmi přísnou cenzuru, protože se obávali, aby nebyly nepřátelům vyraženy důležité vojenské informace. Zájmy československého zahraničního odboje se tak na počátku v rozhlase prosazovaly velmi těžce.³¹

Československé vysílání ze začátku mezi domácím obyvatelstvem vyvolávalo značnou nespokojenost, protože hlavní náplň relací byla diktována BBC a to neodpovídalo představám československých posluchačů.³² Ve většině případů byla kritika domácího odboje směřovaná k reprezentantům exilu, protože se předpokládalo, že právě ti jsou za vysílání zodpovědní, aniž lidé doma tušili, jak omezené možnosti v Londýně panovaly. 21. července 1940 Britové uznali československou prozatímní vládu a toto datum se zároveň stalo důležitým milníkem v rozhlasovém vysílání, protože mělo značný dopad na celkovou organizaci rozhlasové propagandy. Rozmach československého zahraničního odboje v Británii se čím dál více

²⁸ KOCOUREK, Milan: *Volá Londýn: historie českého a slovenského vysílání BBC : (1939-2006)*. Praha 2013, s. 14.

²⁹ BENEŠ, Edvard: *Šest let v exilu a druhé světové války: Řeči, projevy a dokumenty z r. 1938-1945*. Londýn 1945, s. 47.

³⁰ JEŠUTOVÁ, Eva: *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha 2003, s. 173.

³¹ JEŠUTOVÁ, Eva: *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha 2003, s. 175.

³² BENEŠ, Edvard: *Šest let v exilu a druhé světové války: Řeči, projevy a dokumenty z r. 1938-1945*. Londýn 1945, s. 89.

projevoval v přímém vysílání. 28. července 1940 zazněla vůbec poprvé při zahájení vysílání také československá hymna.^{33 34}

Důvěryhodnost domácího obyvatelstva v rozhlasové vysílání z Londýna však začala postupně upadat. Důvodem byly množící se mylné zprávy vysílané londýnským rozhlasem o domácím děním, které nebyly založené na pravdě. Stanice Volá Londýn, odvysílala 7. prosince 1941 vymyšlené zpravodajství, týkající se údajné srážky vlaků u Olomouce, kde se podle informací měly srazit nákladní vlak s vlakem vojenského transportu, mířícího na východní bojiště, čímž naprosto dezinformovala český národ. Zpráva nebyla podložena žádnými důkazy, což mezi českými občany vyvolalo značné znepokojení a jen to podpořilo nedůvěryhodnost v zahraniční zprávy.³⁵

27. září 1941 po nástupu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha bylo na našem území vyhlášeno stanné právo a domácí odboj byl značně potlačen. V důsledku heydrichiády došlo k zásadním změnám v rozhlasovém vysílání, protože fungování londýnského rozhlasu se odvíjelo od přísunu informací od československého odboje. Koncem tohoto roku tak došlo k přerušení spojení mezi londýnským exilem a protektorátním odbojem. Situace se stále vyhrocovala a jen díky odposlechové službě BBC bylo i nadále umožněno provozovat rozhlasové vysílání, zachycující reakce na aktuální protektorátní propagandu.³⁶

Rozmach londýnské propagandy ve velké míře ovlivnil atentát na Reinharda Heydricha, respektive události, odehrávající se bezprostředně po něm. V Protektorátu byl

³³ Zařazení československé hymny mezi hymny ostatních spojenců při vysílání BBC, byl pro československý národ symbolický a důležitý akt. Objevovaly se názory, proč se československá hymna nezačala hrát už dříve. Na druhou stranu zazněla i kritika z řad lidí, pro které hymny v úvodu vysílání postrádaly smysl. Začátkem roku 1941 se Daily Express obrátil na BBC s dotazem, jestli není třeba změnit stávající program a hymny úplně vynechat. Na což BBC záhy odpověděla zamítavě a k tomu dodala, že čím více spojenců se připojí, tím se bude čas, vyhrazený hymnám, rozšiřovat. In: ALBRIGHT, Madeleine Korbelt: *Pražská zima: osobní příběh o paměti, Československu a válce (1937-1948)*. Praha 2012, s. 168.

³⁴ JEŠUTOVÁ, Eva: *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha 2003, s. 181.

³⁵ *Volá Londýn*. Moravská orlice, č. 289, 7. 12. 1941, s. 4.

³⁶ BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*. Praha 2000, s. 308.

vyhlášen výjimečný stav a prezident Hácha v proslovu z 30. května 1942 prohlásil Beneše za ústředního nepřítele národa. Situace vygradovala v červnu 1942 po vyhlazení obcí Lidice a Ležáky. Exilová vláda na to zareagovala oficiálními protesty. Ve většině těchto projevů čeští hlasatelé zastávali nekompromisní názory vůči Němcům a pomalu se začaly stírat rozdíly mezi pojmy Němec a nacista. 27. prosince 1941 rozhlasový komentátor Vladimír Klecanda, jako jeden z prvních, otevřeně formuloval myšlenku na vystěhování všech Němců z našeho území.³⁷

Vstup sovětské armády do války, na konci června 1941, znamenal velký průlom také v zahájení československého vysílání z Moskvy a zároveň se pro britskou stanici BBC objevil první velký konkurent. Ačkoliv Londýn zpočátku zvažoval vzájemnou kooperaci, tak k užší spolupráci nakonec nedošlo, protože tomu bránily přílišné ideové rozdíly mezi západním a východním exilem. Komunisté, působící v Londýně, se snažili změnit propagandistickou politiku BBC, což vedlo ke stále častějším sporům. Zásadním problémem bylo, že komunistická strana požadovala, aby londýnské vysílání aktivně nabádalo k partyzánským akcím a sabotážím v Protektorátu, s čímž nesouhlasil předseda Poradního rozhlasového sboru Prokop Drtina.³⁸

27. července 1941 zahájilo vedení Komunistické strany Československa v sovětském exilu, pod dohledem Kominterny, také československé vysílání s programem nazvaným Za národní osvobození. Dokud byl totiž v platnosti pakt Ribbentrop-Molotov, Rusko vysílání komunistických stran do jejich vlastí odmítalo. Prvním, kdo vedl české vysílání, byl Klement Gottwald, který byl později nahrazen Gustavem Barešem.³⁹ 24. listopadu 1941 začali s vysíláním také Slováci s programem Za slovenskou slobodu. Měli vlastní vysílání, které si především kladlo za cíl, přesvědčit slovenské obyvatelstvo, že proněmecká politika

³⁷ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Causa Emil Hácha*. Praha 1995, s. 151.

³⁸ LAŠŤOVIČKA, Bohuslav: *V Londýně za války. Zápasy o novou ČSR 1939 – 1945*. Praha 1961, s. 235.

³⁹ PACOVSKÝ, Jaroslav. *Na vlnách rozhlasu (1923–1993)*. Praha 1993, s. 67.

prezidenta Tisa je špatná a je nutné ukončit spojenectví s Hitlerem. Situace vygradovala v období Slovenského národního povstání.⁴⁰

Definitivní zvrát v celé situaci nastal v prosinci 1943, kdy Edvard Beneš odjel na jednání do Moskvy. 12. prosince svým podpisem stvrdil vzájemnou smlouvu o přátelství, poválečné spolupráci a vzájemné pomoci mezi Československem a Sovětským svazem.⁴¹ Po návratu do Londýna přednesl, 3. února 1944 před Státní radou projev, kde sám vybízel k organizaci ozbrojeného střetnutí, čímž komunisté konečně dosáhli toho, o co se po celou dobu snažili.⁴²

24. února 1942 začali s vysíláním Hlasu Ameriky také Američané. Jako jeden z prvních programů, který byl ve Spojených státech připravován, byl program československého vysílání. Od června 1942 spadal Hlas Ameriky, jako státní rozhlasová stanice, pod vládní úřad Office of War Information (OWI), jehož hlavním úkolem bylo šíření zahraničních informací a válečné propagandy mezi domácí obyvatelstvo. V čele úřadu byl novinář a spisovatel Elmer Davis a právě na jeho naléhání se později do vysílání připojili i Jan Werich s Jiřím Voskovcem, působící v exilu již od roku 1939.⁴³ Na jejich doporučení byl vedoucím českého rozhlasového vysílání zvolen výtvarník Adolf Hoffmeister.⁴⁴

18. listopadu 1941 příslušné německé orgány oznámily ukončení vzájemné spolupráce se severoamerickými rozhlasovými stanicemi Columbia Broadning System, National Broadkating Company a Matual Broadcasting System. Důvodem bylo, že jejich zástupci

⁴⁰ KOVÁŘÍK, Vladimír. *Proměny rozhlasové publicistiky 2: Od mnichovského diktátu k Vítěznému únoru 1948*. Praha 1982, s. 44.

⁴¹ BENEŠ, Edvard: *Šest let v exilu a druhé světové války: Řeči, projevy a dokumenty z r. 1938-1945*. Londýn 1945, s. 231.

⁴² LAŠŤOVIČKA, Bohuslav: *V Londýně za války. Zápasy o novou ČSR 1939 – 1945*. Praha 1961, s. 315.

⁴³ KOVÁŘÍK, Vladimír. *Proměny rozhlasové publicistiky 2: Od mnichovského diktátu k Vítěznému únoru 1948*. Praha 1982, s. 54.

⁴⁴ BEDNAŘÍK, Petr - JIRÁK, Jan - KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha 2011, s. 213.

pronesli u svých společností neoprávněné stížnosti, aniž by o tom byla předem spravena říšská společnost, která by se situací mohla něco udělat.⁴⁵

Poslouchání zahraničního vysílání bylo obrovským rizikem. Většina zpráv totiž byla zaměřena na povzbuzení domácího obyvatelstva proti Říši a dávala jim naději na znovuzískání autonomie, čemuž se samozřejmě správa Protektorátu snažila zabránit. 1. září 1939 byla Ministerskou radou v Berlíně vydána nařízení, která poslech rozhlasového vysílání zakazovala.⁴⁶

Ostře se proti tomu stavěl také prezident Hácha, který 7. 12. 1941 vydal v České tiskové kanceláři prohlášení proti exilové vládě Edvarda Beneše v Londýně: „Zdá se mi, že našim emigrantům v Londýně ještě nestačí všechny ty strasti, jež zde způsobili svým nežádoucím našeptáváním a jež tak těžce doléhají na nás na všechny. Nepřestávají svým rozhlasem rušit náš klid a rozsévati zmatek v našich řadách.“⁴⁷

U většiny přijímačů byl problém s naladěním krátkých vln a jediným způsobem, jak to obejít, bylo způsobit zkrat na ladící cívice jakýmkoliv kovovým vodičem. Tomuto vodiči se říkalo podle Winstona Churchila „čerčilek“. Nejpoužívanějším předmětem byla stříbrná dvacetikoruna, vydaná při příležitosti 20. výročí založení republiky.⁴⁸

Tresty za neuposlechnutí říšských nařízení byly různé. Ty méně závažné se trestaly pouze kázní a vězením, ale ve výjimečných případech byli jedinci souzeni za velezradu nebo sabotáž, za což jim hrozil trest smrti. Celkový počet obyvatel Protektorátu, popravených kvůli tomuto provinění, byl odhadován řádově na několik desítek.⁴⁹

Poválečné statistiky ukázaly, že v období války české exilové vysílání z Londýna poslouchalo příležitostně 49,2 % posluchačů, pravidelně 38 % a téměř nikdy

⁴⁵ *Přerušení spolupráce s rozhlasovými společnostmi USA*. Moravská Orlice, č. 272, 18. 11. 1941, s. 1.

⁴⁶ LINHARTOVÁ, Lenka – MĚŠŤÁNKOVÁ, Lenka – MILOTOVÁ, Jaroslava: *Heydrichova okupační politika v dokumentech*. Praha 1987, s. 122.

⁴⁷ ČTK: *Pan státní prezident zúčtoval s Benešem*. Moravská orlice, č. 289, 7. 12. 1941, s. 1.

⁴⁸ *Čeština na vlnách BBC*. In: http://www.bbc.co.uk/czech/specials/934_bbc_history/page2.shtml [cit. 1. 4. 2016]

⁴⁹ LINHARTOVÁ, Lenka – MĚŠŤÁNKOVÁ, Lenka – MILOTOVÁ, Jaroslava: *Heydrichova okupační politika v dokumentech*. Praha 1987, s. 123.

12,8 %. Moskevské vysílání poslouchalo příležitostně 54,3 % posluchačů, pravidelně 16,5 % a 29,2 % jej nikdy neposlouchalo. Nejčastěji rozhlas poslouchala starší generace a spíše muži než ženy. Ovšem i lidé, kteří neměli možnost se dostat k rozhlasu, nebo jej prostě neposlouchali, se k informacím ze zahraničí mohli dostat, díky ilegálním novinám a časopisům, kde se zprávy často objevovaly. Jak gestapo, tak i BBC později potvrdily, že i přes všechna nařízení a zákazy se všechny důležité zprávy, vysílané rozhlasem, dostávaly do Protektorátu v průběhu 48 hodin.⁵⁰

1.4 Americko-německé vztahy před vypuknutím 2. světové války

Americko-německé vztahy se po Mnichovské konferenci a následnému vyhlášení Protektorátu značně vyostřovaly. Důvodů k rozporu bylo hned několik. Jednou z hlavních příčin bylo, že Spojené státy de iure nikdy neuznaly samostatný Slovenský štát ani následnou českou okupaci. Musely ale de facto uznat říšskou správu nad českým státem. Další problémy se vyskytovaly s působením zahraničního velvyslanectví v Praze. Později byla všechna velvyslanectví nucena pozměnit se na konzuláty. Navíc si jednotlivé země pro své konzuly musely v Berlíně vyžádat nové exequatur (svolení o vykonávání diplomatických funkcí a působení diplomatických velvyslanců). Spojené státy, jako jediné, kvůli událostem po 15. březnu 1939, s těmito podmínkami odmítaly souhlasit a v říjnu 1940 musely konzulát v Praze úplně uzavřít.⁵¹

17. března 1939 vydalo americké ministerstvo zahraničních věcí oficiální prohlášení, ve kterém se vyjadřují, že k zajištění světového míru může dojít pouze za podpory mezinárodního programu stability a respektování práva. Dále americká vláda

⁵⁰ LINHARTOVÁ, Lenka – MĚŠŤÁNKOVÁ, Lenka – MILOTOVÁ, Jaroslava: *Heydrichova okupační politika v dokumentech*. Praha 1987, s. 125.

⁵¹ KUKLÍK, Jan: *Od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939-1940*. Praha 1999, s. 22.

zdůrazňuje nutnost dodržování smluv a slibů a nevměšování se jednotlivých států do interních záležitostí jiných států, s cílem ovládnutí.⁵²

1.5 Charakteristika vybraných periodik Moravská orlice, Venkov, Lidové noviny

Moravská orlice

Moravská orlice začala vycházet 11. března 1863 v Brně. Prvním odpovědným redaktorem byl Michal Kříž a prvním nakladatelem se stal František Uman. V období před Mnichovem se periodikum věnovalo běžným domácím záležitostem, na úvodních stranách se objevovala zpravodajství a na konci potom sportovní rubrika, kultura a inzerce. Od Mnichova se ráz novin začal podstatně měnit, úvodní stánky byly více věnovány zahraničně-politickým událostem. Od 2. dubna 1939 byla Moravská orlice Listem Národního souručenství, takže vycházela jako legální tisk až do roku 1943. Posledním redaktorem byl Bohumil Pištělák.⁵³

Venkov

Tento pražský deník vycházel v období 1906–1945. Od roku 1906-1938 působil jako ústřední tiskový orgán agrární strany a stal se pokračovatelem původního deníku Obrana venkova. Mezi lety 1939-1945 byl také součástí Listu Národního souručenství. V období Protektorátu byl hlavním šéfredaktorem až do roku 1944 Václav Tannenberger. Venkov vycházel denně kromě pondělí a v letech 1914 až 1941 byl spolu s ním vydáván také odpolední list Večer. Ve svém obsahu se zabýval také praktickými radami pro zemědělce.⁵⁴

⁵² KUKLÍK, Jan: *Od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939-1940*. Praha 1999, s. 24.

⁵³ BEDNAŘÍK, Petr - JIRÁK, Jan - KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha 2011, s. 109.

⁵⁴ BERÁNKOVÁ, Milena. – MALEC, Karel.: *Přehled dějin české žurnalistiky do roku 1945 : stručný přehled*. Praha 1976, s. 29.

Lidové noviny

Lidové noviny, s podnázvem *Orgán strany lidové na Moravě* (od 15. března 1908 bez podnázvu), začaly vycházet jako nástupce *Moravských listů* 16. prosince 1893 v Brně a později založily také samostatnou redakci v Praze. Vychází dodnes, což z nich činí nejstarší české dosud vydávané noviny. Cílovou skupinou novin byla zejména česká inteligence. Prvním šéfredaktorem byl Emil Čermák. Od počátku se noviny zaměřovaly zejména na zahraniční politiku a kulturu.⁵⁵ V období první republiky byly Lidové noviny tiskovým orgánem Hradu, tedy obou prezidentů.⁵⁶ V pomnichovském období začal v Lidových novinách vystupovat Karel Čapek a stal se hlavním zastáncem Masarykovy a Benešovy politiky, za což byl ostře kritizován publicisty i politiky.⁵⁷

V období Protektorátu byla do tiskových podniků dosazena říšská správa a ráz novin se zcela změnil. Kvůli německé cenzuře byl šéfredaktor Karel Z. Klíma, za své protiněmecké názory, nucen v červnu 1941 odstoupit z funkce. V srpnu 1942 jej zatklo gestapo a pár dní na to byl v Terezíně popraven. Jako jeho nástupce byl zvolen kolaborant Leopold Zeman, který na tomto postu působil až do roku 1945. Do konce války došlo k dalším zatčením z řad české inteligence, jmenovitě třeba Josef Čapek⁵⁸ nebo Karel Poláček.^{59 60}

⁵⁵ PERNES, Jiří: *Svět Lidových novin 1893-1993 : Stoletá kapitola z dějin čes. žurnalistiky, kult. a politiky*. Praha 1993, s. 6.

⁵⁶ PERNES, Jiří: *Svět Lidových novin 1893-1993 : Stoletá kapitola z dějin čes. žurnalistiky, kult. a politiky*. Praha 1993, s. 24.

⁵⁷ PERNES, Jiří: *Svět Lidových novin 1893-1993 : Stoletá kapitola z dějin čes. žurnalistiky, kult. a politiky*. Praha 1993, s. 89.

⁵⁸ Josef Čapek byl odveden gestapem v září 1939 a zemřel před koncem války při pochodu smrti. In: KARPATSKÝ, Dušan: *Malý labyrint literatury*. Praha 2001, s. 92.

⁵⁹ V červenci 1943 došlo i k zatčení Karla Poláčka a následnému deportu do Terezína a později do Osvětimi, kde údajně zemřel 19. října 1944. V 90. letech se však díky svědkyni Kláře Baumohlové podařilo prokázat, že Poláček zemřel až v roce 1945 v Gliwici. In: KARPATSKÝ, Dušan: *Malý labyrint literatury*. Praha 2001, s. 427.

⁶⁰ PERNES, Jiří: *Svět Lidových novin 1893-1993 : Stoletá kapitola z dějin čes. žurnalistiky, kult. a politiky*. Praha 1993, s. 98.

2 CHARAKTERISTIKA ÚTOKU NA PEARL HARBOR

2.1 Krize japonsko-amerických vztahů před útokem na Pearl Harbor

Válka mezi oběma státy oficiálně vypukla 7. prosince 1941. Začátek jejich konfliktu však můžeme datovat již do roku 1853.⁶¹ Právě v tomto období japonského císaře nejvíce zneklidňovala intervence Západu v sousední Číně, kterou Japonsko vnímalo jako ohrožení vlastní země. S nově nastupující technologií se stále více cizinců ze Západu, zejména Američanů, vydávalo na cesty do Číny. Američané byli zděšeni, když se dozvídali, jak Japonci zacházejí se ztroskotanými námořníky. Na to zareagovali tím, že v roce 1849 vplula americká loď do Nagasaki a 12 námořníků osvobodila. A konflikt na sebe nenechal dlouho čekat.⁶²

V roce 1853 americký prezident Millard Fillmore rozkázal komodorovi Matthew C. Perrymu, aby s fregatami doplul do Japonska a otevřel tím Západu zahraniční obchod s poněkud omezeným Japonskem a zároveň tam zřídil konzulát pro ztroskotané námořníky. První Perryho pokus ztroskotal na japonské vojenské přesile, avšak v roce 1854 se Perry vrátil a 31. března 1854 došlo v Jokohamě k podpisu Kanagawské smlouvy.⁶³ Tato smlouva byla brzy doplněna také smlouvou obchodní.⁶⁴

V roce 1859 Japonsko otevřelo další tři přístavy pro obchod s evropskými státy a s USA. Právě v tomto období můžeme pozorovat počátek vzestupu japonské moci. Díky těmto stykům docházelo v Japonsku k velkým organizačním změnám. Japonci brzy začali organizovat svoji armádu podle vzoru Prusů, převzali britský model námořnictva a severoamerický model průmyslu. Sporným bodem v japonsko-amerických diplomatických vztazích byla rusko-japonská válka, kde se Spojené státy postavily na stranu Ruska. V rusko-

⁶¹ VAN DER VAT, Dan: *Válka v Pacifiku: americko-japonská námořní válka 1941-1945*. Praha 2001, s. 14.

⁶² VAN DER VAT, Dan: *Válka v Pacifiku: americko-japonská námořní válka 1941-1945*. Praha 2001, s. 15.

⁶³ **Kanagawská smlouva** – týkala se zřízení konzulátu, zásobovacích stanic pro lodě a vzájemné výměny ztroskotalých námořníků. In: VAN DER VAT, Dan: *Válka v Pacifiku: americko-japonská námořní válka 1941-1945*. Praha 2001, s. 15.

⁶⁴ VAN DER VAT, Dan: *Válka v Pacifiku: americko-japonská námořní válka 1941-1945*. Praha 2001, s. 16.

japonském míru sice Japonci obdrželi značná území, ale právě díky přičinění Spojených států se jim nepodařilo vyjednat válečné náhrady. Od té doby chovali Japonci ke Spojeným státům nedůvěru. V roce 1911 navíc Spojené státy uzavřely protijaponskou smlouvu s Velkou Británií.⁶⁵

Během první světové války se Japonci přidali na stranu Spojených států a Velké Británie. Obě velmoci, díky jejich pomoci, dosáhly značných úspěchů v tichomořských koloniích. Ani to však nevedlo k uznání Japonska jako rovnocenné vojenské velmoci.⁶⁶ V listopadu 1921 byla do Washingtonu svolána konference, které se účastnilo pět největších zámořských velmocí – Spojené státy, Japonsko, Francie, Velká Británie a Itálie. Washingtonská smlouva byla podepsána začátkem roku 1922 a určovala poměr válečného loďstva mezi zúčastněnými zeměmi. Po přistoupení Číny byla ve Washingtonu dodatečně podepsána ještě smlouva o Číně, která jednotlivé země zavazovala respektovat čínskou územní jednotu. V roce 1928 podepsalo 62 zemí Briand-Kellogův pakt - smlouvu, zavazující signatáře k řešení sporů mírovým jednáním nikoliv válečnou cestou. Japonsko Briand-Kellogův pakt porušilo, po Sovětském svazu, jako druhé, již v roce 1931 a zároveň tím i porušilo smlouvu o Číně.⁶⁷

I přes mnohá japonská vítězství v Tichomoří se Japoncům nepodařilo natrvalo ovládnout oblasti bohaté na surovinové zdroje, které tak museli Japonci kupovat. Nákup musel být vyrovnán exportem výrobků, a pokud došlo k omezení exportu, Japonsko se dostalo do ekonomické krize a jediným řešením byla cesta expanzivní politiky.⁶⁸

K dalšímu vyhrocení situace mezi Spojenými státy a Japonskem došlo v letech 1931 respektive 1937. Po Velké hospodářské krizi v roce 1929 Japonsko řešilo problém s nedostatkem životně důležitých surovinových zdrojů a obrátilo svůj zájem na Čínu.

⁶⁵ *Japonsko a Spojené státy*. Lidové noviny, č. 628, 9. 12. 1941, s. 2.

⁶⁶ KEEGAN, John: *Druhá světová válka*. Praha 1996, s. 241.

⁶⁷ FIDLER, Jiří. *Pearl Harbor 1941: malý encyklopedický slovník*. Brno 2001, s. 11.

⁶⁸ FIDLER, Jiří. *Pearl Harbor 1941: malý encyklopedický slovník*. Brno 2001, s. 12.

V roce 1931 vyprovokovali konflikt v Mandžusku a roku 1937 přímo v Číně. Tím se dostali do konfliktu se Spojenými státy, protože ty jevíly o tuto rozpadající se říši dlouhodobý zájem.⁶⁹ V Číně působila celá řada amerických profesorů a misionářů, kteří se snažili o rozvoj vzdělání a šíření křesťanství. Kromě nich se zde usadila také spousta podnikatelů, tudíž Spojené státy měly zájem na tom, aby Čína byla prosperující zemí a touto japonskou expanzí byla narušována jejich neutralita a obchodní zájmy.⁷⁰

Zatímco ve Spojených státech probíhaly diskuse mezi zastánci intervence a izolacionismu, tak Japonci se vehementně snažili přerušit čínské zásobování. Po vynuceném souhlasu Francouzů, Japonci obsadili přístavy a letiště ve Francouzské Indočině. To konečně přimělo i Spojené státy opustit politiku izolacionismu a pacifismu a začaly zbrojit.⁷¹

Po vypuknutí druhé světové války v Evropě se diplomaté z Tokia snažili dosáhnout smírné dohody s USA. Hlavním požadavkem Spojených států byla neutralita Japonska ve válce. K tomu by však Japonsko přistoupilo jen za předpokladu, že by měli volné pole působnosti v Číně a Spojené státy by se tam dále neangažovaly. Z postoje obou zemí bylo patrné, že se jejich představy podstatně liší a i přes pokračující diskuse bylo jasné, že k dohodě nedojde.⁷²

Kongres v červenci 1940 schválil program na vybudování velmi nákladného válečného loďstva pro dva oceány – Atlantik a Pacifik. V celém Pacifiku byly nově budovány nebo zdokonalovány vojenské základny. V říjnu téhož roku se Američané domluvili na spolupráci s Velkou Británií. Americko-japonské vztahy byly v troskách a diplomatická jednání na této situaci již nic nezměnila.⁷³ Následovalo Rooseveltovo vyhlášení embarga

⁶⁹ VAN DER VAT, Dan: *Válka v Pacifiku: americko-japonská námořní válka 1941-1945*. Praha 2001, s. 17.

⁷⁰ KEEGAN, John: *Druhá světová válka*. Praha 1996, s. 245.

⁷¹ BOROVIČKA, Michael: *Pearl Harbor 1941: ze zákulisí jednoho zákeřného přeřpadu*. Praha 2001, s. 9.

⁷² FIDLER, Jiří. *Pearl Harbor 1941: malý encyklopedický slovník*. Brno 2001, s. 13.

⁷³ BĚLINA, Pavel – PEČENKA, Marek – MORAVCOVÁ, Dagmar: *Kapitoly z dějiny mezinárodních vztahů 1914-1941*. Praha 1994, s. 111.

na vývoz železného šrotu do Japonska, na což Japonci zareagovali tím, že přistoupili k Paktu tří. Německo, Itálie a Japonsko si v Paktu vymezily sféry vlivu, a ačkoliv Japoncům připadla oblast východní Asie, byl Pakt jasně namířen proti Sovětskému svazu a Spojeným státům.⁷⁴

Navazoval na již vzniklý německo-japonský pakt proti Kominterně, uzavřený v roce 1936. Jednou z primárních podmínek bylo, že si navzájem poskytnou vojenskou pomoc, jestliže bude jedna ze zemí napadena mocností, která se přímo neúčastní čínsko-japonských válek, nebo není zainteresovaná ve válce v Evropě. Což poukazuje na fakt, že Japonsko by bojovalo proti Sovětskému svazu, v případě napadení Německa a Němci by bojovali proti Spojeným státům při napadení Japonska.⁷⁵

Roosevelt byl nucen ještě více přitvrdit a v podstatě nechal vyhlásit ekonomickou blokádu zmrazením veškerých japonských aktiv v amerických bankách, zastavením vývozu oceli do Japonska a s přispěním Nizozemců a Britů přerušil dodávky ropy, na které byli Japonci závislí.⁷⁶

Ve snaze ještě více pomoci Číně ve válce proti Japonsku a k zastavení šířící se japonské expanze, rozšířil koncem roku 1940 prezident Roosevelt embargo na zákaz prodeje dalších surovinových zdrojů do Japonska. Když by se tato situace i nadále stupňovala, muselo by Japonsko svou expanzivní politiku zcela přehodnotit, což však nepřicházelo v úvahu. Následující jednání byla bezvýsledná a Japoncům nezbývalo nic jiného, než se zmocnit tichomořských oblastí, bohatých na suroviny, silou.⁷⁷

Americká restriktivní opatření výrazně ovlivnila i myšlení mezi japonskými obyvateli. Až dosud u Japonců převládala nenávist zejména vůči Rusům, která už trvala od dob rusko-japonských válek, ale nyní se staly veřejným nepřítelem číslo jedna Spojené státy

⁷⁴ BOROVIČKA, Michael: *Pearl Harbor 1941: ze zákulisí jednoho zákeřného přepadu*. Praha 2001, s. 10.

⁷⁵ KEEGAN, John: *Druhá světová válka*. Praha 1996, s. 243.

⁷⁶ BOROVIČKA, Michael: *Pearl Harbor 1941: ze zákulisí jednoho zákeřného přepadu*. Praha 2001, s. 11.

⁷⁷ HODGSON, Godfrey: *Století lidí: od úsvitu století do začátku studené války*. Praha 1998, s. 231.

a Evropa. Japonci se najednou stavěli z role hlavních provokatérů do role osvoboditelů, s cílem osvobodit porobené národy z područí bílé rasy.⁷⁸

Militaristé zakazovali vše, co by jen vzdáleně připomínalo Západ, ať se jednalo o kulturu, jazyk nebo sport. Japoncům zbývaly dvě možnosti. Tou první bylo podrobení se Spojeným státům a Velké Británii a vyklizení čínského území, k čemuž se přikláněla nadpoloviční většina politiků. Druhou variantu zastávali militaristé. Ti se přikláněli k tomu, že budou i nadále pokračovat ve válce v Číně a budou riskovat válku s Američany, Brity a nejspíše i s Nizozemci. Nakonec zvítězil názor militaristů a po nástupu nového premiéra Hideki Tojo, v říjnu 1941, byla veškerá moc v rukou armády.⁷⁹

Již na počátku roku 1941 Spojené státy dokázaly úspěšně dešifrovat japonské zašifrované zprávy, vysílající z Tokia, o čemž Japonci neměli tušení. Když byly všechny zprávy dešifrovány, Američané se dozvěděli, že za japonským diplomatickým úsilím o mírová jednání, se ve skutečnosti nachází tajná vojenská příprava namířená proti USA. 24. července Kongres uvalil definitivní embargo na zahraniční obchod s Japonskem a tím se snížil japonský zahraniční obchod téměř o tři čtvrtiny.⁸⁰ Následně zavedla podobná opatření také Kanada, Austrálie, Nový Zéland, Indie, Velká Británie, Nizozemská východní Indie a většina států Latinské Ameriky.⁸¹

K prudkému zhoršení vztahů a zároveň k definitivní tečce mezi diplomaty Spojených států a Japonska došlo koncem srpna 1941. Dosavadní japonský premiér Fumimaro Konoe chtěl i nadále jednat se Spojenými státy o tom, že si Tokio ponechá již okupovaná území a že Spojené státy nebudou stát v cestě další japonské expanzi.⁸²

I přes obnovení lodní dopravy mezi Japonskem a pobřežím Pacifiku jsou i nadále vztahy s USA napjaté. Japonský list Tokio Niši Niši se přímo vyjadřuje

⁷⁸ BOROVIČKA, Michael: *Pearl Harbor 1941: ze zákulisí jednoho zákeřného přepadu*. Praha 2001, s. 11.

⁷⁹ BOROVIČKA, Michael: *Pearl Harbor 1941: ze zákulisí jednoho zákeřného přepadu*. Praha 2001, s. 12.

⁸⁰ KEEGAN, John: *Druhá světová válka*. Praha 1996, s. 245.

⁸¹ FIDLER, Jiří. *Pearl Harbor 1941: malý encyklopedický slovník*. Brno 2001, s. 15.

⁸² BROŽ, Ivan: *Pearl Harbor*. Praha 2011, s. 11.

o pomoci USA pro Čunking, která Japoncům znemožňuje vést nadále diplomatická jednání s USA a nepředpokládá, že by došlo ke zmírnění napjaté situace. Hlavního viníka krize diplomatických vztahů tak vidí jednoznačně v USA, které se snaží na východoasijském prostoru praktikovat stejnou politiku jako ve Střední a Jižní Americe a nelze tedy očekávat zmírnění napjaté situace.⁸³

Jiný japonský časopis *Japan Times and Advertiser* se zase zabývá hospodářskými spory mezi Spojenými státy a Japonskem, zejména faktem, že Japonsko nechce být internováno na vojenských nebo politických podnicích mimo vlastní území, k čemuž ho jednání USA nepřímo nutí. A pokud se k tomuto kroku Japonci odhodlají, tak jedinečně za účelem vlastní ochrany. Severoamerická imperialistická dolarová diplomacie tuto politiku využívala po celém světě za jediným cílem – dosáhnoutí světovlády.⁸⁴

16. října 1941 však Konoe podal demisi a do čela nové vlády byl císařem Hirohitem dosazen Hideki Tojo. Ihned po převzetí funkce se Tojo snažil urychlit přípravu na válku s USA.⁸⁵

Ještě 4. prosince Japonsko ujišťovalo, že se chce za každou cenu vyhnout válce s USA. 4. prosince 1941 byla americkému státnímu tajemníkovi Hullovi doručena z Tokia odpověď japonské vlády na nótu vlády USA, ve které byly formulovány požadavky USA na Dálném východě. Roosevelt ve svém prohlášení u příležitosti „děkovného dne“ prohlásil: „Myslím, že bychom se měli tiše modlit, aby ostatní lidstvo jednou mohlo slaviti děkovný svátek, podobný našemu. Je také možné, že o příštím děkovném svátku budeme myslet zpět na uplynulou dobu míru. Jest stále ještě možné, že naše mládež na válečné akademii bude v příštím roce stát v boji, aby bránila naše americké zřízení“. Tímto prohlášením

⁸³ KOŽÍŠEK, Antonín Jaromil: *Vztahy mezi USA a Japonskem dále delikátní*. Moravská Orlice, č. 244, 16. 10. 1941, s. 1.

⁸⁴ KOŽÍŠEK, Antonín Jaromil: *Dolarová diplomacie - Rozpory mezi Japonskem a USA*. Moravská orlice, č. 289, 7. 12. 1941, s. 3.

⁸⁵ BROŽ, Ivan: *Pearl Harbor*. Praha 2011, s. 12.

se Roosevelt poprvé odklonil od svých tvrzení, že američtí synové nikdy nevstoupí do nové války.⁸⁶

Ačkoliv Tojův útok na Pearl Harbor a následujícího roku také útoky na tichomořské ostrovy byly úspěšné, tak v následujících letech spíše než vítězství přibývalo porážek a Tojo byl nucen v roce 1944 odstoupit z funkce. Následně byl jako jeden z hlavních válečných zločinců na Mezinárodním vojenském tribunále v Tokiu shledán vinným a odsouzen k trestu smrti, který byl vykonán v roce 1948.⁸⁷

2.2 Útok na Pearl Harbor

Když se řekne Pearl Harbor, každému se vybaví rok 1941, kdy japonské bombardéry zasáhly, zcela nepřipravenou, hlavní americkou tichomořskou základnu. Během tříhodinového úspěšného japonského útoku zemřelo více jak 2 330 Američanů, z nichž 1 770 zahynulo na bitevní lodi Arizona. Celkem bylo zničeno 188 letadel, byly potopeny čtyři americké bitevní lodě, čtyři byly těžce poškozeny a kromě nich bylo ještě potopeno nebo těžce zasaženo 11 válečných lodí. Ztráty na japonské straně byly ve srovnání s těmi americkými zanedbatelné. Ztratili 25 letadel, pět miniponorek a 64 Japonců zahynulo.⁸⁸ A ačkoliv američtí dobrovolníci již od začátku války pomáhali v Evropě, například se aktivně účastnili bitvy o Británii, když v Královském letectvu létali s Orlí perutí, tak až tento útok se stal katalyzátorem pro vstup USA do války.⁸⁹

Japonští velitelé rozdělili plán útoku do tří fází. První fáze byla zaměřena na likvidaci Pearl Harboru, aby tím neutralizovali americkou námořní flotilu a Japonsko mohlo podniknout expanzi do okolních oblastí - Gilbertovy ostrovy, severní část Šalamounových ostrovů, většinu ostrova Nová Guinea, ostrov Wake, Barmu, Borneo,

⁸⁶ KOŽÍŠEK, Antonín Jaromil: *Nervová válka proti Japonsku – Japonsko chce zachránit mír v Pacifiku*. Moravská orlice, č. 286, 4. 12. 1941, s. 1.

⁸⁷ BROŽ, Ivan: *Pearl Harbor*. Praha 2011, s. 14.

⁸⁸ GILBERT, Martin: *Druhá světová válka: úplná historie*. Praha 2006, s. 320.

⁸⁹ HODGSON, Godfrey: *Století lidí: od úsvitu století do začátku studené války*. Praha 1998, s. 232.

Filipíny, Jávu, Malajsii, Sumatru a Thajsko. Ve druhé fázi mělo dojít k vojenskému posílení v těchto nových oblastech. Třetí byla fáze defenzivní. Ta měla za úkol tato území bránit před útoky zvenčí.⁹⁰

Úderný svaz plavidel japonského viceadmirála Čúiči Naguma byl tvořen ze šesti letadlových lodí, dvou bitevních lodí, osmi tankerů a osmi torpédoborců, dvou těžkých a jednoho lehkého křižníku, pěti miniponorek a 23 ponorek. 2. prosince dostal japonský velvyslanec ve Spojených státech kódovanou zprávu od admirála Jamamota, ve znění: „Niitakajama nobore 1208“, kterou Američané nedokázali dešifrovat. V překladu to neznamenovalo nic podstatného, avšak v zašifrované podobě to znamenalo potvrzení útoku.⁹¹ 7. prosince, v 6:15 ráno, když se Japonci nacházeli 600 km severně od Pearl Harboru, vydal admirál Naguma povel k útoku.⁹²

Plán samotného útoku na Pearl Harbor vypracoval fregatní kapitán Minoru Genda. V 7:30 již Japonci shazovali první pumy na americkou základnu. Během třech hodin bylo po všem, Američané se nevzmohli k protiúderu a Japonci mohli slavit.⁹³

Velitel leteckého útoku fregatní kapitán Micuo Fučida dosáhl díky tvrdé disciplíně, torpédovým zkouškám, které probíhaly několik měsíců dopředu a také díky dokonalému systému utajení velkého vítězství. Chystal se ještě na třetí útočnou vlnu, která by již zdevastovaný přístav definitivně zničila, ale nakonec k tomu nedošlo. Jak sám po letech přiznal, tak toto přežít jen probudilo Američany a nakonec to znamenalo japonskou zkázu a celkovou porážku.⁹⁴

Otázkou však zůstává, zda se Američané mohli útoku ubránit. Japonci již od počátku třicátých let útočili na sousední země, zejména Čínu a již v této době vrchní vojenští představitelé USA upozorňovali na možná rizika a důsledky spojené s japonskou

⁹⁰ SMITH, Carl: *Pearl Harbor 1941 : Den hanby*. Praha 2007, s. 28.

⁹¹ BROŽ, Ivan: *Pearl Harbor*. Praha 2011, s. 130.

⁹² BROŽ, Ivan: *Pearl Harbor*. Praha 2011, s. 131.

⁹³ VAN DER VAT, Dan: *Válka v Pacifiku: americko-japonská námořní válka 1941-1945*. Praha 2001, s. 21.

⁹⁴ BOROVIČKA, Michael: *Pearl Harbor 1941: ze zákulisí jednoho zákeřného přepadu*. Praha 2001, s. 5.

expanzi. V Pacifiku se začalo s budováním obranných opatření. 1. února 1933 se v rámci obranných mechanismů uskutečnil simulovaný útok na Pearl Harbor, jehož výsledek nedopadl úplně podle představ. Ba naopak se projevila nepřipravenost samotné základny na případný útok. I přes tento nepřesvědčivý výsledek v následujících letech nedošlo k žádnému výraznému zlepšení v zabezpečení.⁹⁵

Začátkem července 1941 se americká vláda dopustila kritické chyby, když zachytila depeši japonského ministerstva zahraničí o blížící se válce v Tichém oceánu a došla k závěru, že válka je nevyhnutelná. Spojené státy na to ihned zareagovaly hospodářskými sankcemi a zintenzivněním vojenských příprav, čímž Japonce ještě více vyburcovali k následnému střetu.⁹⁶

Dodnes nevyřešenou otázkou zůstává, jestli Spojené státy, byly útokem opravdu překvapeny, nebo jestli o něm dopředu věděly. Na jedné straně je tvrzení historiků, například americký historik *John Willard Toland* ve své knize *Infamy: Pearl Harbor and its Aftermath* zdůrazňuje, že před útokem došlo k několika na sobě nezávislých varovných signálů o plánované akci. Podobná vyjádření poskytli také tehdejší ředitel FBI Edgar Hoover, senátor Guy Gillette nebo americký velvyslanec v Tokiu Joseph Grew.⁹⁷ Snaha varovat Američany však přicházel a i ze zahraničí. Nejprve od nizozemského vojenského atašé ve Washingtonu F. G. L. Weijermana a poté i od britského agenta Duška Popova. Americký profesor *Gordon Prange* ve své knize *At Dawn We Slept* uvádí, že Roosevelt a lidé z jeho okolí o chystaném útoku dopředu věděli a nechali to dojít tak daleko jen kvůli tomu, aby byly Spojené státy proti své vůli, zataženy do průběhu války.⁹⁸

Tyto názory zvedly ve Spojených státech vlnu kritiky ze strany odborníků a mnohých vojenských historiků, kteří s takovými závěry nesouhlasí. Podobně

⁹⁵ BROŽ, Ivan: *Pearl Harbor*. Praha 2011, s. 11.

⁹⁶ VAN DER VAT, Dan: *Válka v Pacifiku: americko-japonská námořní válka 1941-1945*. Praha 2001, s. 19.

⁹⁷ BROŽ, Ivan: *Pearl Harbor*. Praha 2011, s. 146.

⁹⁸ BROŽ, Ivan: *Pearl Harbor*. Praha 2011, s. 147.

se vyjadřuje také plukovník *Henry Clausen* ve své oficiální zprávě z listopadu roku 1944. Ten byl pověřen ministrem války Henry Stimsonem, aby vyšetřil příčiny a důsledky přepadení. Ve své knize *Pearl Harbor: Final Judgement* tyto informace Clausen ještě více rozpracoval a vyvrací konspirační teorie historiků Tolanda, Prangeho a dalších, kteří neměli přístup k takovým informacím jako právě Clausen. Ke Clausenovi, se připojují také historici Frederick L. Borch a Daniel Martinez, kteří se ostře staví proti tezí, že Roosevelt byl o všem dopředu informován.⁹⁹

2.3 Vyostření americko-německých vztahů – USA jako úhlavní nepřítel Říše

8. prosince 1941 došlo k vyhlášení válečného stavu mezi Velkou Británií a Japonskem a tudíž poslední dvě mocnosti, které ještě nebyly ve válečném stavu, byly Spojené státy s Německem, které spolu i nadále udržovaly diplomatické styky. Roosevelt se snažil vyhnout válce s Německem, aby se vyvaroval tomu, že bude vést válku v oblasti dvou oceánů. 8. prosince vydal Hitler v Rastenburgu Směrnici číslo 39, podle které měly veškeré německé síly v Rusku okamžitě zanechat všech rozsáhlých vojenských akcí a soustředit se na defenzivu.¹⁰⁰

Následujícího dne Hitler vydal rozkaz k zahájení válečných operací proti americkým lodím. Spojené státy na to nemohly ihned zareagovat, protože kvůli stupňující se japonské agresi, musely z naléhavých důvodů využít veškerou leteckou sílu při obraně zbylých území a také při obraně Číny.¹⁰¹ V důsledku smlouvy mezi Japonskem a Německem, která byla uzavřena jen několik měsíců před útokem, vyhlásil Hitler 11. prosince válku Spojeným státům, čímž jen urychlil americkou pomoc Spojencům a to se nakonec stalo předobrazem porážky Německa a později i Japonska.¹⁰²

⁹⁹ BROŽ, Ivan: *Pearl Harbor*. Praha 2011, s. 148.

¹⁰⁰ GILBERT, Martin.: *Druhá světová válka: úplná historie*. Praha 2006, s. 322.

¹⁰¹ GILBERT, Martin.: *Druhá světová válka: úplná historie*. Praha 2006, s. 323.

¹⁰² HODGSON, Godfrey.: *Století lidí: od úsvitu století do začátku studené války*. Praha 1998, s. 223.

Hitler se tímto krokem dopustil zřejmě největší chyby a zároveň tím rozhodl o osudu druhé světové války, protože Spojené státy do té doby zachovávaly vůči Evropě neutralitu a soustředily svoji pozornost na boje v Tichém oceánu, kde čelily obrovské japonské přesile. Evropa pro ně v tu chvíli byla až na druhém místě. Hitler však vyhlášením války Spojené státy vtáhl zpátky do Evropy a tím zajistil Spojencům potřebné vojenské vybavení i pozemní armádu.¹⁰³ Hitlerovo vyhlášení války Spojeným státům až do této chvíle nevedlo k vzájemnému vojenskému měření sil mezi oběma mocnostmi.¹⁰⁴

Roosevelt s Churchilem se 22. prosince setkali ve Washingtonu a dohodli se na vytvoření Výboru kombinovaných náčelníků štábu, což mělo představovat společný anglo-americký generální štáb, jehož hlavním cílem byla vzájemná koordinace obou zemí v boji proti Německu a Japonsku.¹⁰⁵ Díky vysílání britského rozhlasu a šíření zpráv, že se Hitler ocitl ve válce se Spojenými státy, se ve všech oblastech okupované Evropy mezi obyvatelstvem zvedla vlna nadšení a víra v konečnou porážku Němců.¹⁰⁶

¹⁰³ GILBERT, Martin.: *Druhá světová válka: úplná historie*. Praha 2006, s. 324.

¹⁰⁴ GILBERT, Martin.: *Druhá světová válka: úplná historie*. Praha 2006, s. 327.

¹⁰⁵ GILBERT, Martin.: *Druhá světová válka: úplná historie*. Praha 2006, s. 329.

¹⁰⁶ GILBERT, Martin.: *Druhá světová válka: úplná historie*. Praha 2006, s. 331.

3 CHARAKTERISTIKA ÚTOKU NA PEARL HARBOR V ČESKÝCH MÉDIÍCH

3.1 Vnímání situace před útokem na Pearl Harbor českou společností

Co se týče zahraniční politiky USA, tak před útokem na Pearl Harbor se v periodiku Moravská orlice zprávy neobjevovaly tak často, jako tomu bylo v případě deníku Venkov, spíše naopak zde za hlavního agresora války byla považována Velká Británie. Počínaje 7. prosincem 1941, však projaponsky zaměřeni Němci zcela obrátili a z USA se stal úhlavní nepřítel říše. Denně vycházely zprávy o Rooseveltově agresivní politice na Dálném východě, o jednáních s Churchilem a z USA se pomalu stával hlavní viník celé války. Českému obyvatelstvu byly servírovány zprávy, které z Japonska učinily na místo útočícího státu oběť, jejíž útok na Pearl Harbor Němci považovali za spravedlivý a oprávněný.¹⁰⁷

Nejvíce se situací kolem Spojených států zabýval deník Venkov. Zatímco v ostatních periodikách se zprávy neobjevovaly v hojném počtu, tak v tomto deníku se přibližně od začátku listopadu objevovaly pravidelné informace o americko-japonských vztazích, které v Pacifiku panovaly. Ze všech zpráv bylo zřejmé, jaké napětí mezi zeměmi panuje a ani z probíhajících diplomatických jednání se neočekával žádný úspěch. Spíše naopak se všichni redaktoři přikláněli k názoru, že válka mezi těmito velmocemi, které dosud do války nezasáhly, je nevyhnutelná a dříve, či později k ní dojde. Z jednotlivých příspěvků se také dalo odvodit, že Spojené státy stály na straně Velké Británie a Japonsko naopak na straně Německa. Tyto sympatie se s blížícím se útokem objevovaly v novinách stále častěji.

Kolem poloviny listopadu se jako hlavní zpráva ve všech periodikách objevuje změna amerického neutrálního zákona. Což pro americké obchodní lodě znamenalo,

¹⁰⁷ KOŽIŠEK, Antonín Jaromil: *Spravedlivý boj Japonska*. Moravská orlice, č. 291, 10. 12. 1941, s. 1.

že mají povolení vplout do válečného pásma a mohou být ozbrojené. Nejvíce se tomuto tématu věnoval, v neděli 16. listopadu v ranním vydání, opět Venkov. *Václav Tannenberger* zde v článku *Rooseveltovy štvánice proti Říši* reagoval na průběh hlasování, ke kterému došlo, při schvalování zákona. Zákon nebyl odhlasován většinově a někteří politici jej byli nuceni odhlasovat pod nátlakem. Těm, co chtěli hlasovat proti návrhu, bylo vyhrožováno ztrátou mandátu. Výsledek hlasování ukázal, že proti vstupu do války byla nejen většina politiků, ale také obyčejných Američanů. Roosevelt tak svoji protinárodní politikou sám zapříčinil zhoršení situace v Atlantickém i Tichém oceánu.¹⁰⁸

Ovšem ani Moravská orlice nezůstala s touto zprávou pozadu. Taktéž v nedělním ranním vydání se objevil článek *Antonína Jaromila Kožíška: Přes nejnestydatější nátlak na poslance USA, jen těsná většina – Rooseveltova a Hullova honba za hlasy*, kde redaktor reaguje podobně jako Tannenberger. Upřesňuje, že pouze 18 poslaneckých hlasů stačilo, aby americká sněmovna representantů vyhověla požadavku Roosevelta a Hulla a zrušila i poslední zákon o neutralitě. Londýnský list Daily Mail toto rozhodnutí nazývá „vítězstvím pro věc svobody“ a List Yorkshire Post výsledek hlasování odůvodňuje jako „logický důsledek Rooseveltovy rozhodnosti“. Výsledek hlasování byl až do poslední chvíle nejistý a o celkovém úspěchu rozhodl až Rooseveltův dopis, adresovaný předsedovi sněmovny. Prezident se v něm obával, že pokud nenastane změna neutrálního zákona, bude to pro útočící státy, zejména pro Německo znamenat posílení jejich dalších expanzivních manévrů a naopak pro země v opačném postavení to bude pohroma. Podobný krok učinil také Hull, který zaslal dopis předsedovi demokratické strany a v něm pokládal za nutnou změnu zákona o neutralitě, aby byla zachována celková bezpečnost Spojených států.¹⁰⁹

¹⁰⁸ TANNENBERGER, Václav: *Rooseveltovy štvánice proti Říši*. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 271, 16. 11. 1941, s. 2

¹⁰⁹ KOŽÍŠEK, Antonín Jaromil: *Přes nejnestydatější nátlak na poslance USA, jen těsná většina – Rooseveltova a Hullova honba za hlasy*. Moravská orlice, č. 271, 16. 11. 1941, s. 1.

Lidové noviny této události nepřikládají velký význam. Informace o změně zákona o neutralitě *Rooseveltův válečný obchod* se objevuje až na třetí straně a v podstatě se ve svých tvrzeních shoduje s předešlými zprávami. Podle německého listu *Deutsche diplomatisch-politische Korrespondenz* se Rooseveltovi podařilo prosadit své stanovisko, které bude mít pro budoucnost Spojených států nedozírné následky, až s použitím těch nejrafinovanějších prostředků. Zároveň se německý list zmínil, že výsledek hlasování je důkazem rostoucí nedůvěry v jeho prohlášení a jeho, dříve neotřesitelné postavení, mezi americkým národem se začíná pomalu hroutit.¹¹⁰

Nejen změna zákona je hojně citovanou zprávou v posledních dnech. Tou další, neméně důležitou, je zahájení mimořádného zasedání japonského říšského sněmu, kde se svojí řečí vystoupil jak ministr zahraničí Togo, tak i ministerský předseda Tojo. Jako první na zasedání reaguje Moravská orlice 16. listopadu. Pod článkem *Mimořádné zasedání japonského kabinetu zahájeno* se píše o formálních schůzkách horní a dolní sněmovny ze soboty 15. listopadu. Dále se zde autor zmiňuje také o návratu císaře a císařovny do Tokia, kde podle tradice bude následujícího dne říšský sněm, za přítomnosti císaře, oficiálně zahájen.¹¹¹

18. listopadu přichází se zprávou i Lidové noviny, které informují o zahájení sněmu Tennovou řečí, následovanou Tojovým projevem o urychleném ukončení války v Číně. Po nich promluvil ještě ministr námořnictva Šimada, který sděloval informace o stavu ve válečném loďstvu a vynaložení veškerého úsilí pro ukončení bojů. Všichni se dále shodují na důležitosti součinnosti Trojpaktu, díky němuž dosáhly mocnosti vybudování nového evropského a asijského řádu.¹¹²

¹¹⁰ *Rooseveltův válečný obchod*. Lidové noviny, č. 586, 16. 11. 1941, s. 3.

¹¹¹ ČTK: *Mimořádné zasedání japonského kabinetu zahájeno*. Moravská orlice, č. 271, 16. 11. 1941, s. 1.

¹¹² *Japonský sněm zasedá – Poselství Tennovo – Úsilí vlády ukončit válku v Číně*. Lidové noviny, č. 589, 18. 11. 1941, s. 1.

Venkov, jako jediný, otiskl prohlášení ministra zahraničí Toga, podle kterého je zřejmé, že Japonsko je připraveno vstoupit do války se Spojenými státy, pokud se i nadále budou vměšovat do asijských záležitostí. Togo v něm prohlásil: „Tlak, který vykonávají angloamerické mocnosti, se dotýká existence japonského impéria. Vztahy ke Spojeným státům se stále více zhoršovaly. Kdyby nastal případ, který by ohrozil existenci japonského impéria nebo vydal v šanc prestiž Japonska jako velmoci, musilo by Japonsko odhodlaně proti tomu vystoupit.“¹¹³

Lidové noviny, 20. prosince, jako první informují o usneseních z japonského říšského sněmu, kde bylo jednohlasně odsouhlaseno, aby vláda bez dalších průtahů nastolila stanovenou nacionální politiku, založenou na pevném hospodářství. Další prohlášení odkazuje na to, že největší překážkou pro zakončení války v Číně, která zásadním způsobem blokovala uskutečnění japonského nacionálního programu, bylo jednání nepřátelských velmocí, v čele se Spojenými státy. Japonsko bylo odhodláno bránit nejen svůj národ, ale všechny východoasijské země, kterým v rozvoji překážely obchodní závory nastolené Velkou Británií a USA. Odstranění těchto překážek bylo hlavním cílem Japonců, na jehož základě během dvoudenního jednání schválili jednu z nejdůležitějších předloh zákona v celých japonských dějinách – dodatečný vojenský rozpočet. Tím dali západním imperialistům jasně najevo, že proti nim stojí rovnocenný soupeř.¹¹⁴

O navýšení rozpočtu v článku *3,8 miliard yenů na mimořádné vojenské výdaje v Japonsku - Pakt tří je nástrojem spravedlivého řád*“ informuje i Moravská orlice. Další důležitou zprávou je vyjádření ministra zahraničí Toga, který zde již otevřeně hovoří o výhrůžkách vůči Spojeným státům, pokud bude pokračovat hospodářská blokáda.¹¹⁵ Kromě výše zmíněných bodů byly na japonském sněmu odsouhlaseny také tři hlavní body

¹¹³ ČTK: *Mimořádné zasedání sněmu v Tokiu*. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 272, 18. 11. 1941, s. 1.

¹¹⁴ *Japonsko odhodlané a silné*. Lidové noviny, č. 594, 20. 11. 1941, s. 1.

¹¹⁵ *3,8 miliard yenů na mimořádné vojenské výdaje v Japonsku - Pakt tří je nástrojem spravedlivého řádu*. Moravská orlice, č. 273, 19. 11. 1941, s. 3.

japonských cílů. Ministerský předseda Tojo se vyjádřil o americko-japonských vztazích ve svém prohlášení: „Je těžko podle dosavadních zkušeností zmiňovati se dopředu o výsledcích jednání ve Washingtonu. Pro pokračování v jednání jsou pro Japonsko směrodatné tyto body“: 1. zmaření pokusu třetí mocnosti, která neguje uskutečnění japonského nacionálního programu v Číně, 2. zlikvidování hospodářské blokády a obnovení mezinárodních obchodních vztahů, 3. omezení evropské expanze na Dálném východě.¹¹⁶

21. listopadu Venkov otiskl zprávu *Zasedání japonského parlamentu skončeno*, kde informuje o ukončení japonského říšského sněmu, na němž bylo předneseno, že došlo k uskutečnění několika kroků směřujících k tomu, aby bylo, v případě vypuknutí války, japonské postavení zajištěno proti všem případným nepřátelům.¹¹⁷

26. listopadu se v denících Venkov a Moravská orlice shodně objevují zprávy o vypršení pětileté doby platnosti paktu proti Kominterně, jejím následném prodloužení a o přistoupení dalších sedmi zemí. Venkov citoval prostřednictvím ČTK prohlášení japonského velvyslance. „Od uzavření paktu proti kominterně uplynulo nyní pět let. Ze srdce se raduji, že zúčastněné země podepsaly dnes protokol o prodloužení paktu a že další země přistoupily k tomuto paktu. Všechny národy, které jsou spojeny tímto paktem, jsou zajedno v tom, že až dosud měl neobyčejně velkou úlohu ve světové politice. (...)“¹¹⁸

Podobně reaguje také Moravská orlice, která prodloužení paktu nazývá pakt proti bolševickému světovému nepříteli. Úvodní řeč přednesl von Ribbentrop, který jménem Vůdce a říšské vlády pozdravil jednak zástupce států, již sjednocených v paktu, tak členy delegací,

¹¹⁶ *Tokio o Kurusově pověření – Tři body japonských cílů*. Moravská orlice, č. 275, 21. 11. 1941, s. 1.

¹¹⁷ ČTK: *Zasedání japonského parlamentu skončeno*. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 275, 21. 11. 1941, s. 1.

¹¹⁸ ČTK: *Prodloužení paktu proti kominterně o pět let*. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 279, 26. 11. 1941, s. 1-2.

diplomatický sbor mocností paktu a zástupce domácího a zahraničního tisku, kteří přijali na tento slavnostní akt pozvání.¹¹⁹

27. prosince je prodloužení paktu také hlavní zprávou v Lidových novinách. Ty informují o tomto Berlínském státním aktu, který se uskutečnil ve velvyslaneckém sále nové budovy říšského kancléřství, a hlavním bodem programu bylo přistoupení sedmi nových členů. Pakt nyní sdružuje nejen evropské, ale také východoasijské země, čímž se stává celosvětovým a svým rámcem přesahuje původní pakt z roku 1936. Říšský ministr zahraničí von Ribbentrop jej označuje jako budoucnost světové politiky a zároveň jako rozhodný boj proti bolševismu, který je třeba zcela odstranit.¹²⁰

2. prosince Venkov informuje o stále zhoršující se situaci v Pacifiku a o možném ztroskotání americko-japonských diplomatických jednání, která, podle nejnovějších zpráv, nakonec nebyla přerušena. Roosevelt, ve snaze zachovat mír, opětovně přijal japonské vyslance ve Spojených státech k dalším jednáním. Stejně tak se snažila o zachování míru i japonská ministerská rada, která se znova sešla v Tokiu.¹²¹

3.2 Prezentace útoku a následné události v denním tisku

První informace o útoku dorazily do protektorátu až o dva dny později. Zatímco v Lidových novinách se celá titulní strana věnuje jen aktuálnímu dění v Pacifiku, tak Moravská orlice kromě japonského útoku informuje i o bojích v severní Africe a o Rooseveltově snaze stát se poručníkem Turecka. Venkov přináší zprávy o nevydařeném pokusu vylodění se nepřátelských vojsk na Krymu.

Lidové noviny reagují na útok v Pearl Harboru neaktivněji. Celá úvodní strana se nese v tomto duchu. Všechny články jsou jednoznačně zaměřeny na obranu japonských zájmů

¹¹⁹ ČTK: *Podepsání nového paktu proti kominterně – Evropská fronta proti bolševismu*. Moravská orlice, č. 279, 26. 11. 1941, s. 1.

¹²⁰ *Světová fronta proti bolševismu – Převážná část evropských a východosisjských národů sdružena paktem proti kominterně*. Lidové noviny, č. 606, 27. 11. 1941, s. 1.

¹²¹ *Japonské odhodlání*. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 284, 2. 12. 1941, str. 2.

a oprávněnosti útoku. Z Roosevelta je největší štváč a sám svoji restriktivní a agresivní politikou způsobil smrt tisíců Američanů. Ačkoliv ještě před rokem ve slavnostním slibu prohlašoval, že americké občany udrží mimo válku, tak teď je nucený slib porušit. Námořním silám Spojených států se nedává prakticky žádná naděje na úspěch. Protože se předpokládá spojení států Osy proti společnému americkému nepříteli. Zároveň se zde vyzdvihují morální výhody a odolnost Japonců, kteří přeci bojují za svoji svobodu, budoucnost a vymanění se z amerického útlaku.¹²²

Hlavní císařský stan japonského válečného námořnictva v pondělí ráno oznámil, že námořní a letecké opěrné body na Havaji byly úspěšně napadeny. Japonské loďstvo potopilo anglický dělový člun a zmocnilo se severoamerického dělového člunu na řece Jance.¹²³

Vlastní japonský zápas o zajištění životního prostoru je protiváhou anglosaskému imperialismu vedeného Rooseveltem, který je obviňován z vyprovokování celého konfliktu. Anglosasové vždy počítali se spojenými námořními silami proti Japonsku, čímž si zajišťovali převahu. Ovšem v roce 1936, se díky vypršení Washingtonské smlouvy o námořním zbrojení, Japonci zbavili veškerých omezení a začali mohutně zbrojit.¹²⁴

Moravská orlice na tom byla podobně jako Lidové noviny. Situací v Tichém oceánu se až dosud příliš nezabývala, zprávy o zahraniční politice Spojených států ve spojení s krizí v Pacifiku se objevovaly zřídka. Hlavní prostor byl v novinách věnován tématům týkajících se přímo Říše. V ranním vydání ze 7. prosince 1941 ještě o útoku není ani zmínka. Celkově je periodikum spíše zaměřené proti Velké Británii a řeší aktuální problémy Britů v severní Africe, nebo článek *Maďarsko odmítlo britský pokus o vydírání*, kde maďarský ministerský předseda a zahraniční ministr Bardossy prohlásil,

¹²² *Doběhl válku*. Lidové noviny, č. 628, 9. 12. 1941, s. 1.

¹²³ ČTK: *Nástup japonských sil*. Lidové noviny, č. 628, 9. 12. 1941, s. 1.

¹²⁴ *Námořní síla Japonska*. Lidové noviny, č. 628, 9. 12. 1941, s. 2.

že prostřednictvím amerického velvyslance obdržel od britské vlády ultimativní vyhlášení války.¹²⁵

Hlavní zprávou je *Odmítavý postoj Gandhího - Naprosté fiasko britské vlády v Indii*, kde se Gandhí staví odmítavě k britskému gestu o částečné amnestii politických vězňů a některých Gandhího přátel. Gandhí i nadále odmítl pomoci Velké Británii, pokud nebude přislíbena nezávislost na Británii. Navíc se tento hinduistický duchovní vůdce musel starat o jednotu jednotlivých indických spolků, protože muslimská část, vedená Alí Džinnáhem, se snažila osamostatnit, k čemuž jim dopomáhali právě Britové. Džinnáh se v indické politice zasazoval o ideu „dvojího národa“ a později také samostatného státu.¹²⁶

V následujícím vydání z 9. prosince už je znát, jaký postoj nyní Němci proti Spojeným státům budou zastávat, když celá úvodní strana informuje o prvních srážkách mezi japonskými a severoamerickými vojenskými silami. Každý článek odkazuje na prezidenta Roosevelta a v očích veřejnosti jej vyobrazuje jako hlavního agresora, který svojí politikou na Dálném východě konečně dosáhl „svého“ a byl nucen vstoupit do války. Společně s Churchilem jsou často označováni jako viníci celého válečného konfliktu.¹²⁷

Podle tokijské rozhlasové stanice, oznámil japonský hlavní stan, že od pondělí 8. prosince od 6 hodin ráno jsou Japonci ve válečném stavu s americkými a britskými armádními silami v Tichomoří.¹²⁸ Venkov na zprávu z tokijského rozhlasu reaguje další zprávou: „Zástupce japonského zahraničního úřadu odevzdal v pondělí velvyslancům

¹²⁵ ČTK: *Maďarsko odmítlo britský pokus o vydírání*. Moravská orlice, č. 289, 7. 12. 1941, s. 1.

¹²⁶ ČTK: *Odmítavý postoj Gandhího - Naprosté fiasko britské vlády v Indii*. Moravská orlice, č. 289, 7. 12. 1941, s. 1.

¹²⁷ KOŽIŠEK, Antonín Jaromil: *Roosevelt má konečně svou válku*. Moravská orlice, č. 290, 9. 12. 1941, s. 1.

¹²⁸ ČTK: *První srážky mezi japonskými a severoamerickými vojenskými silami – Válečný žhář Roosevelt dosáhl svého cíle*. Moravská orlice, č. 290, 9. 12. 1941, s. 1.

Spojených států a Anglie, jakož vyslancům kanadskému a australskému formální vypovězení války a požádal je, aby ihned zastavili svou diplomatickou a konsulární činnost“.¹²⁹

Rooseveltovi je vyčítáno, že se už dlouhou dobu snažil rozpoutat válku plutokratů a Židů proti Německé říši, dále, že podněcoval Polsko, aby vstoupilo do boje s Říší nebo že vysílá své agenty do jihovýchodní Evropy a přemlouvá je k protiněmeckému chování. Nenávist, kterou Spojené státy chovají vůči Hitlerovi, se nyní bude odrážet v dalším německém postupu. Němci především poukazují na to, že Spojené státy finančně a vojensky podporují britskou armádu a v neposlední řadě také rozkaz, vydaný přímo Rooseveltem, americkému loďstvu o zahájení střelby na německé válečné lodě.¹³⁰

Ani Venkov s informacemi nijak nezaostává. Zprávy jsou prakticky totožné, jako v předcházejících dvou periodikách. Ať už v článku *Japonsko vypovědělo válku Americe a Anglii*¹³¹ nebo *Roosevelt položil Japonsku nepřijatelné podmínky*.¹³² Celkový obraz útoku se zde také od předcházejících periodik neliší, i zde jsou za hlavního agresora považovány Spojené státy.

V příspěvku *Rooseveltovo dílo* však Václav Tannenberger viní z rozpoutání války nejen Spojené státy, ale také Velkou Británii a naopak svými slovy obhájí postoj Japonska: „Americko-anglická politika podobala se svými štváckými metodami angloamerické politice v Evropě jako vejce vejci. (...) Japonsko, stejně jako v Evropě Německo, apelovalo na rozvahu plutokratů, jen aby se zabránilo zbytečnému krveprolévání. Japonsko, stejně jako Německo, žádalo ono místo na slunci, které mu vzhledem k početnosti a organizaci

¹²⁹ ČTK: *Japonsko vypovědělo válku Americe a Anglii*. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 290, 9. 12. 1941, s. 1.

¹³⁰ ČTK: *První srážky mezi japonskými a severoamerickými vojenskými silami – Válečný žhář Roosevelt dosáhl svého cíle*. Moravská orlice, č. 290, 9. 12. 1941, s. 1.

¹³¹ ČTK: *Japonsko vypovědělo válku Americe a Anglii*. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 290, 9. 12. 1941, s. 1.

¹³² ČTK: *Roosevelt položil Japonsku nepřijatelné podmínky*. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 290, 9. 12. 1941, s. 1.

obyvatelstva patří, a které mu mohly plutokratické mocnosti přiznati, aniž by v nejmenším ohrozily své vlastní zájmy. Ale japonský apel vyzněl na prázdno“.¹³³

Dále pokračuje zprávou, *Roosevelt položil Japonsku nepřijatelné podmínky*, kde informuje o ztroskotání diplomatických jednání, kvůli Rooseveltovým přehnaným požadavkům pro Japonsko. Požadoval zejména stažení japonských vojsk z Číny, anulování Trojaktu a zrušení nankingského režimu, na což Japonsko reagovalo zamítavě, protože by tím ztratilo nejen svoji prestiž, ale zásadním způsobem by to ovlivnilo budoucnost japonského císařství.¹³⁴

3.3 Reakce českého tisku v následujících týdnech po útoku

V následujících pěti dnech po útoku je americko-japonský konflikt stále hlavní zprávou ve všech periodikách. Postupem času však zprávy mizí z titulních stran a omezují se především na vojenské úspěchy Japonců a neustávající komentáře na prezidenta Roosevelta. V neděli 14. prosince deníky i nadále informují o americko-japonském konfliktu. Hlavními tématy jsou těžké ztráty Spojených států na moři a připravovaný útok Japonců na Honkong.

Moravská orlice i Lidové noviny 14. prosince shodně oznamují potopení bitevní lodi Arizona a další těžké americké ztráty. Kromě Arizony se také potvrdilo již dříve avizované potopení dvou lodí v malajských vodách - Prince of Wales a Repulse a nově k nim přibyl také velký britský torpedoborec. Další zprávou je dobytí hlavního britského opěrného bodu Kaulunu, čímž se Japoncům otevírá cesta na Honkong. Dobyetí se odehrálo během pouhých 82 hodin od zahájení útoku.¹³⁵ Podobné informace otiskly i Lidové noviny, které ještě přidávají článek o britském ústupu ze Singapuru. Podle informací Daily Mail jsou britská

¹³³ TANNENBERGER, Václav: *Rooseveltovo dílo*. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 290, 9. 12. 1941, s. 1.

¹³⁴ ČTK: *Roosevelt položil Japonsku nepřijatelné podmínky*. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 290, 9. 12. 1941, s. 1.

¹³⁵ ČTK: *Bitevní loď Arizona potopena – Těžké ztráty USA na moři*. Moravská orlice, č. 295, 14. 12. 1941, s. 1.

letišť na severu pod neustálou palbou, což donutilo britské a australské letectvo ke stažení svých sil kolem Singapuru. Ve stejné situaci se nachází také britské a indické pozemní vojsko, nad kterými mají Japonci jasnou převahu.¹³⁶

Venkov zveřejnil příspěvek Dr. Augusta Mencáka *Japonsko v nové světové válce*, kde se autor vrací do období vzniku novodobého Japonska a počátků jejich expanze: „Japonský útok vedený proti americkým opěrným bodům s neobyčejnou silou a průrazností, opírá se nejen o dobré vyzbrojení a důkladnou přípravu japonské branné moci, ale i o povahové vlastnosti japonského národa. V čínských bojích vyzkoušená japonská armáda má vojáky, kteří se nebojí smrti a loďstvo, které je s mořem úžeji spjato než americké. K těmto oběma činitelům přistupuje náboženská víra a názor, že jedinec není ničím, kdežto národ a rodina vším.(...) Kdyby v roce 1854, kdy flotila Spojených států amerických si vynutila vstup do japonských přístavů, Japonci nepochopili své případné nedostatky a své budoucí možnosti, nebylo by dnes silného a obávaného Japonska. (...) Vstup Japonska do války proti Anglii a Americe bude mít velmi nepříznivý vliv na anglo-americké námořní síly“.¹³⁷

Koncem roku se hojně objevují zprávy o dobytí Honkongu, následné kapitulaci britského vojska a dalších vojenských úspěších Japonců na Filipínách a v Malajsii. Venkov ještě 19. prosince informuje o tom, že Honkong odmítá přijmout japonské podmínky a za žádných okolností nepodepíše kapitulaci.¹³⁸

Jako první informují o kapitulaci Lidové noviny, 27. prosince. Armádní a námořní oddělení císařského stanu vydalo ve čtvrtek odpoledne úřední zprávu ve znění: „Dne 25. prosince v 17 hodin a 50 minut (10 hod. a 50 min. německého času) nabídl nepřítel, který se ještě držel na Honkonu, kapitulaci, poněvadž nebyl dále

¹³⁶ ČTK: *Třetí americká bitevní loď potopena*. Lidové noviny, č. 638, 14. 12. 1941, s. 1.

¹³⁷ MENCÁK, August: *Japonsko v nové světové válce*. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 295, 14. 12. 1941, s. 1.

¹³⁸ ČTK: *Hongkong odmítl obnovenou výzvu ke kapitulaci*. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 299, 19. 12. 1941, s. 2.

s to čelit stálým japonským útokům. Vojsko britského impéria dostalo v 19 hodin 30 minut (12.30 hod. německého času) rozkaz k zastavení palby“.¹³⁹ Se stejnou zprávou přichází o den později také Moravská orlice, která ještě dodává, že tato „radostná“ zpráva byla po celé zemi šířena speciálním rozhlasovým vysíláním, kterému předcházela vojenská hudba a v mnoha japonských listech byla vydána zvláštní příloha.¹⁴⁰ Venkov, rovněž 28. prosince informuje o konečné kapitulaci britských sil v Honkongu.¹⁴¹

Začátek roku 1942 pokračuje ve stejném duchu jako rok 1941. Deníky se nejvíce zaměřují na zvrát na Filipínách, kde brzy dojde k dobytí hlavního města Manila. 3. 1. 1942 přichází s totožnými zprávami všechna periodika. Poslední oficiální zprávy severoamerického ministerstva války informují, že Japonci pochodují na Manilu, ale neuvádí, kde přesně se nachází, nicméně s pádem Manily se počítá v několika málo hodinách. Podle australského tisku z Melbourne byly britské branné síly na britské části Bornea nuceny ustoupit do části holandského Bornea a tím Japonku odstoupili území Saravaku, což bylo jedno z nejvýznamnějších petrolejových území na světě.¹⁴² Lidové noviny již informují, že se japonské vojsko nachází asi 10 km severně od Manily. Japonský list Jomiuri Šimbun otiskl zprávy, že japonská armáda po úspěšném vylodění u Batangasu naplno ovládla i železnici do Manily a dále ohrožuje i námořní opěrný bod v Cavite.¹⁴³

Venkov má pravděpodobně nejpřesnější informace, protože se opírá o zprávy z Washingtonu, podle něhož už americká vojska vyklidila Cavite a obsadila nové pozice severně od města. Ztrátu Manily považují ve Washingtonu jako klíčovou a v souvislosti s tím

¹³⁹ ČTK: *Britské vojsko na Honkonu kapitulovalo*. Lidové noviny, č. 659, 27. 12. 1941, s. 1.

¹⁴⁰ ČTK: *Významné vítězství japonské branné moci – Celý Honkong v japonských rukou*. Moravská orlice, č. 35, 28. 12. 1941, s. 3.

¹⁴¹ ČTK: *Slavnostní pochod Japonců Hongkongem*. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 305, 28. 12. 1941, s. 2.

¹⁴² ČTK: *Pád Manily se očekává každou chvíli – Kuantan padl – Japonci 250 km od Singapuru*. Moravská orlice, č. 2, 3. 1. 1942, s. 1.

¹⁴³ ČTK: *Kruh kolem Manily se uzavírá*. Lidové noviny, č. 3, 3. 1. 1942, s. 1.

se veškeré jejich naděje upínají k pevnosti Corregidor, jež je podle amerického rozhlasu považována za Gibraltar Filipín.¹⁴⁴

¹⁴⁴ ČTK: *Japonci obsadili Manilu*. Venkov: List českého zemědělského lidu. Č. 1, 3. 1. 1942, s. 1.

ZÁVĚR

Protektorátní tisk byl nedílnou součástí okupační moci a zásadním způsobem přispíval k upevňování ideologie a propagandy, které se často uchylovaly k soustavné represivní politice zastrasování. I výše zmiňovaná periodika byla silně ovlivněna cenzurou, což se negativně podepsalo na jejich obsahové stránce. Je to znát zejména z informací, které byly poskytovány veřejnosti.

Některé události, které by mluvily proti Říši nebo Japonsku, byly úmyslně zamlčeny, takže čtenáři si nemohli vytvořit obraz skutečného dění. Na druhou stranu veškeré záležitosti, týkající se Spojených států, byly interpretovány jako protirišské a z USA se postupně stával největší nepřítel a agresor. Hlavním tématem byla agresivní expanzivní politika Roosevelta, který byl ve většině případů označován za hlavního viníka celého konfliktu. Naopak z Japonska se stala oběť, která pouze bránila svůj životní prostor, a nikde se neobjevil jediný článek, který by stál proti Japonsku nebo Německu. Tím chtěli Němci v očích české veřejnosti docílit společného protiamerického názoru.

Většinu zpráv měla pod patronátem Česká tisková agentura (ČTK), která velmi často odkazovala na zahraniční tisk a rozhlas. V německém tisku především na Die Zeit, v britském na Daily Mail a v japonském na Tokio Niši Niši a Jomiuri Šimbun. Zprávy se v našem tisku objevovaly zpravidla s denním zpožděním.

Co se týče samotných zpráv kolem Pearl Harboru, tak český tisk částečně národ mystifikoval tvrzením, že diplomatická jednání vážnou na straně Spojených států. Informoval, že Spojené státy nechtějí přistoupit na mírová jednání a žádají po Japoncích velké ústupky, týkající se opuštění Číny. Ačkoliv zprávy o ústupcích byly pravdivé, tak už se dále nerozvádělo, že Japonci na ně nechtěli přistoupit, protože sami měli v Číně své plány.

Největší mystifikace se deníky dopustily, když těsně před útokem informovaly o tom, že Spojené státy stále odmítají spor ukončit mírovou cestou. Nebo když zamlčely zprávy, jak k útoku došlo, že byli Američané napadeni ještě v době, kdy nebyla oficiálně

vyhlášena válka. V následujících týdnech deníky shodně informují o japonském vítězném tažení Pacifikem, nikde není ani zmínka, která by snad stála na straně USA.

Jelikož ve většině denících byly zprávy převzaty od ČTK, tak se často stávalo, že deníky otiskly stejné zprávy, jen jinak nadepsané. Zhruba do 15. prosince byly události v Tichomoří hlavním tématem deníků, ale později se zprávy objevovaly stále méně a přednost se dávala opět říšským záležitostem.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Primární prameny

ČTK: *Bitevní loď Arizona potopena – Těžké ztráty USA na moři.* Moravská orlice, č. 295, 14. 12. 1941, s. 1.

ČTK: *Britské vojsko na Honkonu kapitulovalo.* Lidové noviny, č. 659, 27. 12. 1941, s. 1.

ČTK: *Hongkong odmítl obnovenou výzvu ke kapitulaci.* Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 299, 19. 12. 1941, s. 2.

ČTK: *Japonci obsadili Manilu.* Venkov: List českého zemědělského lidu. Č. 1, 3. 1. 1942, s. 1.

ČTK: *Japonsko vypovědělo válku Americe a Anglii.* Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 290, 9. 12. 1941, s. 1.

ČTK: *Kruh kolem Manily se uzavírá.* Lidové noviny, č. 3, 3. 1. 1942, s. 1.

ČTK: *Maďarsko odmítlo britský pokus o vydírání.* Moravská orlice, č. 289, 7. 12. 1941, s. 1.

ČTK: *Mimořádné zasedání japonského kabinetu zahájeno.* Moravská orlice, č. 271, 16. 11. 1941, s. 1.

ČTK: *Mimořádné zasedání sněmu v Tokiu.* Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 272, 18. 11. 1941, s. 1. ČTK: *Odmítavý postoj Gandhího - Naprosté fiasko britské vlády v Indii.* Moravská orlice, č. 289, 7. 12. 1941, s. 1.

ČTK: *Nástup japonských sil.* Lidové noviny, č. 628, 9. 12. 1941, s. 1

ČTK: *Pád Manily se očekává každou chvíli – Kuantan padl – Japonci 250 km od Singapuru.* Moravská orlice, č. 2, 3. 1. 1942, s. 1.

ČTK: *Pan státní prezident zúčtoval s Benešem.* Moravská orlice, č. 289, 7. 12. 1941, s. 1.

ČTK: *Podepsání nového paktu proti kominterně – Evropská fronta proti bolševismu.*

Moravská orlice, č. 279, 26. 11. 1941, s. 1.

ČTK: *Prodloužení paktu proti kominterně o pět let.* Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 279, 26. 11. 1941, s. 1-2.

ČTK: *První srážky mezi japonskými a severoamerickými vojenskými silami – Válečný žhář Roosevelt dosáhl svého cíle.* Moravská orlice, č. 290, 9. 12. 1941, s. 1.

ČTK: *Roosevelt položil Japonsku nepřijatelné podmínky.* Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 290, 9. 12. 1941, s. 1.

ČTK: *Slavnostní pochod Japonců Hongkongem.* Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 305, 28. 12. 1941, s. 2.

ČTK: *Třetí americká bitevní loď potopena.* Lidové noviny, č. 638, 14. 12. 1941, s. 1.

ČTK: *Významné vítězství japonské branné moci – Celý Honkong v japonských rukou.* Moravská orlice, č. 35, 28. 12. 1941, s. 3.

ČTK: *Zasedání japonského parlamentu skončeno.* Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 275, 21. 11. 1941, s. 1.

Doběhl válku. Lidové noviny, č. 628, 9. 12. 1941, s. 1.

Japonské odhodlání. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 284, 2. 12. 1941, str. 2.

Japonsko a Spojené státy. Lidové noviny, č. 628, 9. 12. 1941, s. 2.

Japonsko odhodlané a silné. Lidové noviny, č. 594, 20. 11. 1941, s. 1.

Japonský sněm zasedá – Poselství Tennovo – Úsilí vlády ukončit válku v Číně. Lidové noviny, č. 589, 18. 11. 1941, s. 1.

KOŽÍŠEK, Antonín Jaromil: *Dolarová diplomacie - Rozpory mezi Japonskem a USA.*

Moravská orlice, č. 289, 7. 12. 1941, s. 3.

KOŽÍŠEK, Antonín Jaromil: *Nervová válka proti Japonsku – Japonsko chce zachránit mír*

v *Pacifiku*. Moravská orlice, č. 286, 4. 12. 1941, s. 1.

KOŽÍŠEK, Antonín Jaromil: *Přes nejnestydatější nátlak na poslance USA, jen těsná většina – Rooseveltova a Hullova honba za hlasy*. Moravská orlice, č. 271, 16. 11. 1941, s. 1.

KOŽÍŠEK, Antonín Jaromil: *Roosevelt má konečně svou válku*. Moravská orlice, č. 290, 9. 12. 1941, s. 1.

KOŽÍŠEK, Antonín Jaromil: *Spravedlivý boj Japonska*. Moravská orlice, č. 291, 10. 12. 1941, s. 1.

KOŽÍŠEK, Antonín Jaromil: *Vztahy mezi USA a Japonskem dále delikátní*. Moravská Orlice, č. 244, 16. 10. 1941, s. 1.

MENCÁK, August: *Japonsko v nové světové válce*. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 295, 14. 12. 1941, s. 1.

Námořní síla Japonska. Lidové noviny, č. 628, 9. 12. 1941, s. 2.

Přerušení spolupráce s rozhlasovými společnostmi USA. Moravská Orlice, č. 272, 18. 11. 1941, s. 1.

Rooseveltův válečný obchod. Lidové noviny, č. 586, 16. 11. 1941, s. 3.

Světová fronta proti bolševismu – Převážná část evropských a východosisjských národů sdružena paktem proti kominterně. Lidové noviny, č. 606, 27. 11. 1941, s. 1.

TANNENBERGER, Václav: *Rooseveltovo dílo*. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 290, 9. 12. 1941, s. 1.

TANNENBERGER, Václav: *Rooseveltovy štvánice proti Říši*. Venkov: List českého zemědělského lidu, č. 271, 16. 11. 1941, s. 2.

Tokio o Kurusově pověření – Tři body japonských cílů. Moravská orlice, č. 275, 21. 11. 1941, s. 1.

Volá Londýn. Moravská orlice, č. 289, 7. 12. 1941, s. 4.

3,8 miliard yenů na mimořádné vojenské výdaje v Japonsku - Pakt tří je nástrojem spravedlivého řádu. Moravská orlice, č. 273, 19. 11. 1941, s. 3.

Odborná literatura

ALBRIGHT, Madeleine Korbel: *Pražská zima: osobní příběh o paměti, Československu a válce (1937-1948).* Praha 2012.

ARTĚMOV, Vladimír – SEMJONOV, Vladimír: *Na vlnách BBC: Historie. Aparát. Metody rozhlasové propagandy.* Praha 1983.

BEDNAŘÍK, Petr - JIRÁK, Jan - KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti.* Praha 2011.

BĚLINA, Pavel – PEČENKA, Marek – MORAVCOVÁ, Dagmar: *Kapitoly z dějiny mezinárodních vztahů 1914-1941.* Praha 1994.

BENEŠ, Edvard: *Šest let v exilu a druhé světové války: Řeči, projevy a dokumenty z r. 1938-1945.* Londýn 1945.

BERÁNKOVÁ, Milena. – MALEC, Karel.: *Přehled dějin české žurnalistiky do roku 1945 : stručný přehled.* Praha 1976.

BOROVÍČKA, Michael: *Pearl Harbor 1941: ze zákulisí jednoho zákeřného převratu.* Praha 2001.

BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945.* Praha 2000.

BRANDES, Detlef: *Germanizovat a vysídlit: nacistická národnostní politika v českých zemích.* Praha 2015.

BROŽ, Ivan: *Pearl Harbor.* Praha 2011.

DUFFACK, J. J.: *Dr. Joseph Goebbels: poznání a propaganda: komentovaný překlad vybraných projevů.* Praha 2002.

- FIDLER, Jiří. *Pearl Harbor 1941: malý encyklopedický slovník*. Brno 2001.
- GILBERT, Martin.: *Druhá světová válka: úplná historie*. Praha 2006, s. 322.
- HODGSON, Godfrey: *Století lidí: od úsvitu století do začátku studené války*. Praha 1998.
- JEŠUTOVÁ, Eva: *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha 2003, s. 173.
- KARPATSKÝ, Dušan: *Malý labyrint literatury*. Praha 2001.
- KAŠPAR, Lukáš: *Český hraný film a filmaři za protektorátu: propaganda, kolaborace, rezistence*. Praha 2007.
- KEEGAN, John: *Druhá světová válka*. Praha 1996.
- KOCOUREK, Milan: *Volá Londýn: historie českého a slovenského vysílání BBC : (1939-2006)*. Praha 2013.
- KONČELÍK, Jakub - KÖPPLOVÁ, Barbara - KRYŠPÍNOVÁ, Jitka: *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Praha 2003.
- KOVÁŘÍK, Vladimír. *Proměny rozhlasové publicistiky 2: Od mnichovského diktátu k Vítěznému únoru 1948*. Praha 1982.
- KUKLÍK, Jan: *Od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939-1940*. Praha 1999.
- LAŠŤOVIČKA, Bohuslav: *V Londýně za války. Zápas o novou ČSR 1939 – 1945*. Praha 1961.
- LINHARTOVÁ, Lenka – MĚŠŤÁNKOVÁ, Lenka – MILOTOVÁ, Jaroslava: *Heydrichova okupační politika v dokumentech*. Praha 1987.
- MCQUAIL, Denis: *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha 2009.
- PACOVSKÝ, Jaroslav. *Na vlnách rozhlasu (1923–1993)*. Praha 1993.
- PASÁK, Tomáš: *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha 1980.

PERNES, Jiří: *Svět Lidových novin 1893-1993 : Stoletá kapitola z dějin čes. žurnalistiky, kult. a politiky*. Praha 1993.

POPELÍNSKÝ, Lubomír: *Vzpomínky z Protektorátu*. Praha 2012.

REICHEL, Peter: *Svědňý klam Třetí říše: fascinující a násilná tvář fašismu*. Praha 2004.

SCHELLE, Karel – HORÁKOVÁ, Monika – SALÁK, Pavel – TAUCHEN, Jaromír: *Protektorát Čechy a Morava – jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin : (vybrané problémy)*. Ostrava 2010.

SMITH, Carl: *Pearl Harbor 1941 : Den hanby*. Praha 2007.

TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Causa Emil Hácha*. Praha 1995.

VAN DER VAT, Dan: *Válka v Pacifiku: americko-japonská námořní válka 1941-1945*. Praha 2001.

ZIMMERMANN, Volker: *Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety*. Praha 2001.

Internetové zdroje:

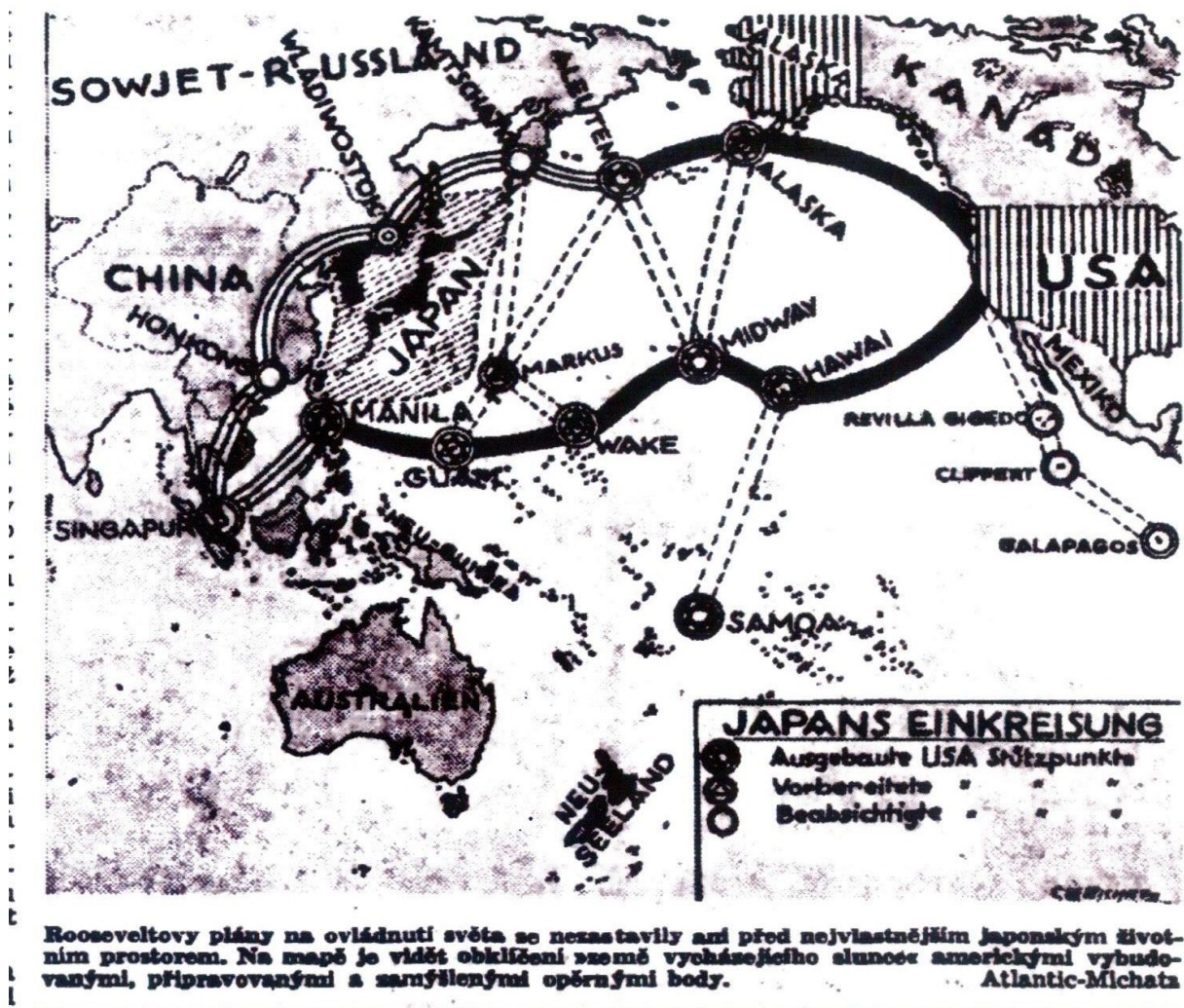
http://www.bbc.co.uk/czech/specials/934_bbc_history/page2.shtml [cit. 1. 4. 2016]

http://historyofwar.org/Maps/maps_pearl_harbor1.html [cit. 8. 4. 2016]

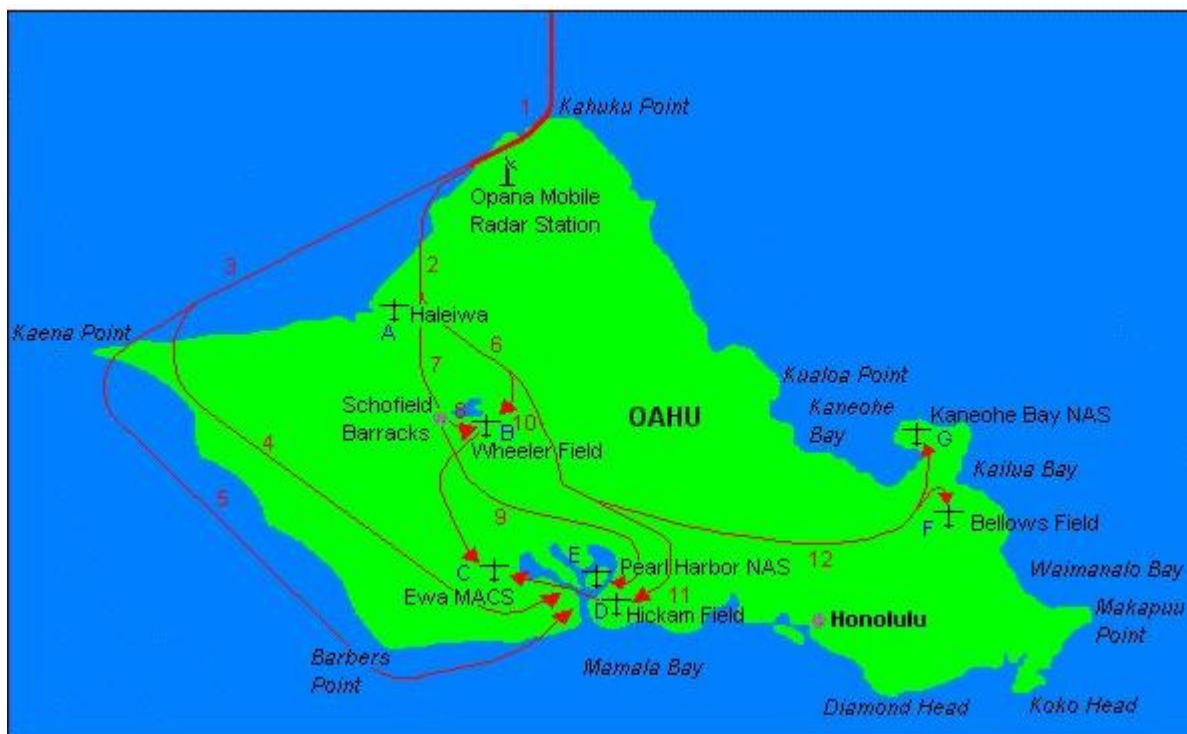
http://historyofwar.org/Pictures/pictures_pearl_09.html [cit. 8. 4. 2016]

RESUMÉ

The topic of my thesis was focused on reachability of information about the situation in Pacific battlefield, in Protectorate of Bohemia and Moravia between 1941 – 1942 years. Further thesis covers importance of Czech exile radiobroadcasting and situation of Czech press within this period. Using available censored news, thesis compares how escalation of US - Japanese relation in the Pacific and resulting attack on Pearl Harbor was presented in Protectorate`s printed media and real situation based on historical data. Primary sources of information were protectorate`s Czech newspapers Moravská orlice, Venkov and Lidové noviny, published within the period 1941 – 1942. Historical data used for comparison were based on study of scientific historical publications.

Obrázek 1: Rooseveltovy plány na ovládnutí světa
 Zdroj: *Doběhl válku*. Lidové noviny, č. 628, 9. 12. 1941 s. 1.

Obrázek 2: 1. vlna útoku na Pearl Harbor.

Zdroj: http://historyofwar.org/Maps/maps_pearl_harbor1.html [cit. 8. 4. 2016]

Obrázek 3: Japonský torpédový útok

Zdroj: http://historyofwar.org/Pictures/pictures_pearl_09.html [cit. 8. 4. 2016]